

DIPLOMADOLGOZAT

FRIGY ERNA ILDIKÓ

Mesterszak

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Mesterszak

OLVASÓVÁ NEVELÉS
ÓVODÁSKORBAN AZ APÁK SZEMSZÖGÉBŐL
Egy kvalitatív kutatás segítségével

Belső konzulens: Dr. Gombos Péter

általános campusfőigazgató-helyettes
Magyar Agrár- és Élettudományi
Egyetem Kaposvári Campus

Készítette: Frigy Erna Ildikó

Neptun kód: EU8NIP

levelező tagozat

Neveléstudomány Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Tartalom

Bevezetés	4
A témaválasztás indoklása, problémafelvetés	4
Célkitűzés.....	9
Szakirodalmi áttekintés	10
Az olvasóvá neveléssel, bontakozó írásbeliség fontosságával kapcsolatos elméletek, fogalmak, nemzetközi és hazai kísérletek bemutatása.....	10
Hazai és külföldi programok olvasóvá nevelésre	18
A hazai reprezentatív kutatások áttekintése.....	22
Vizsgálati anyag és módszerek	30
A választott vizsgálati módszerek (interjú) ismertetése, célszerűségének indoklása.....	30
A kutatás helye és ideje	31
A célcsoport, elemszám meghatározása.....	32
A mintaválasztás módja, beválasztási kritériumok.....	32
A kutatási eszköz ismertetése, interjúterv	32
Az interjúkészítés légköre	33
Az interjúkészítés rögzítésének a módja.....	34
Az adatok elemzése, vizsgálati eredmények bemutatása	35
A kvalitatív módszer kvantifikálási csomópontjai.....	35
Adatközlők száma, életkora, végzettsége	35
Szabadidőeltöltés formái és mese, mint hívószó (szabad asszociáció)	36
Házi könyvtár/ gyermekkönyvtár mennyiségi mutatói, „átörökített” könyvek.....	38
Olvasói szokások, olvasói alkalmak, olvasói menü	39
Az olvasás, olvasóvá nevelés affektív tényezői	48
A bontakozó literáció fontossága az édesapák szemszögéből	52
Összegzés	56
Felhasznált irodalom	59
Mellékletek	62
1. számú melléklet - Interjúkérdések.....	62
2. számú melléklet – Leszövegezett interjú 1.	64
3. számú melléklet – Leszövegezett interjú 2.	67
4. számú melléklet – Leszövegezett interjú 3.	70
5. számú melléklet – Leszövegezett interjú 4.	73
6. számú melléklet – Leszövegezett interjú 5.	75
7. számú melléklet – Leszövegezett interjú 6.	78
8. számú melléklet – Leszövegezett interjú 7.	80

Bevezetés

A témaválasztás indoklása, problémafelvetés

„Mindannyian olvassuk magunkat és a világot, hogy megragadhassuk, mik vagyunk és hol vagyunk. Azért olvasunk, hogy megértsünk valamit, vagy hogy elinduljunk a megértés útján. Nem tehetünk mást, mint hogy olvasunk.”

(Alberto Mangauel)

Alberto Mangauelgentin jelenleg is aktív műfordító, regényíró és szerkesztő gondolataiban minden lényeges tudáselem megragadható az olvasás fontosságáról, s ezzel én is maximálisan azonosulni tudok. Az olvasás szeretete és tisztelete nem életkorom és szakmai pályafutásom során szerzett tapasztalatimból táplálkozik, annak sokkal mélyebb gyökerei vannak, egyszerűen velem van, kísér és segít. Már az alapidiplomám megszerzésének záródolgozata is e témát érintette, akkori konzulensem, Kertész Sándorné felkérésére a Hétszínvilág, 4. osztályos gyermekek számára íródott tankönyvet elemeztem. Kutatómunkám akkori inspirációja, a szakmai önmegvalósítás lehetősége volt a legkedvesebb pedagógiai témakörömben, mely jelen kvalitatív elemzésem közben is folyamatosan motivál. Nagy örömmel tölt el, hogy az alapképzésem olvasás tantárgypedagógiai ismereteit pár évtized múlva egy globális, innovatív megközelítésű olvasóvá nevelés, olvasáspedagógia kurzus keretei között kamatoztathatom.

Az olvasás fontosságát nemcsak hivatásom tanulása és gyakorlása közben éltem át, hanem magánemberként is. (Bár éppen az előbbi mondat leírása során döbrentem rá, hogy én valójában képtelen vagyok a hivatásom és a magánéletem, a munkám és a szabadidőm elválasztására...) Gyermekkoromban – a nehéz olvasástanulási szakasz után – szívesen olvastam volna, de szegényes családi könyvtárunk többszöri elolvasása után már csak egyetlen céloom volt, „valahogy minél több olvasnivalóhoz jussak”. Középiszkolai, majd felsőfokú tanulmányaimat két különböző megyeszékhelyen folytattam, ahol a városi, illetve megyei könyvtárak kínálata igazi kincsesbánya volt a számomra. (Persze kollégistaként a mosókonyhában könyveket bújva „népszerűségi inde-

xem” nem minden esetben nőtt.) Akkor erre a szabadidőeltöltési formához ösztönösen, családi minta nélkül kezdtem vonzódni, de ma már nagyon hálás vagyok a sorsnak, hogy ez megadatott.

Örömmel tölt el, hogy mindez szakmai látóköröm és tudásom elmélyítésével, szélesítésével járt együtt, jelenleg pedig összhangba kerül a pedagógushivatásom legkedveltebb területén. Az olvasáspedagógiai mesterképzési specializáció ténye is bizonyítja, hogy a nemzetközi és hazai szakirodalom – több tudományterületet átfogva – széles palettát kínál ma már az olvasás, az olvasóvá nevelés témakörében. Hiszem, hogy ezen kutatási terület fontossága az elkövetkezendő években is tovább fog nőni, hisz az elmúlt évek társadalmi szokásokat is érintő globális krízisei (világjárvány; gazdasági recesszió) bebizonyították, hogy az olvasás az ismeretszerzésnek, szabadidő-eltöltésnek, énvédelmi mechanizmusnak, identitás kialakításának, önazonosság fenntartásának olyan módja, mely életkortól, társadalmi és kulturális hovatartozástól független, és jelenléti interakciókat veszítve is kognitív, érzelmi és szociális kompetenciákat építő tevékenység. Reménykeltő közlemény volt számomra, hogy a pandémia alatt nem csökkent, sőt növekedett a könyvek népszerűsége, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének 2020 októberében elvégzett – igaz, nem reprezentatív – felmérése alapján. A kvantitatív elemzés alapján az előző évekhez képest növekedett a kereslet többek között a gyermekkönyvek iránt is.

Sajnos nem minden kutatás számol be az olvasással kapcsolatban örömteli hírekről. A XXI. század elejétől egyre több olyan összegző tanulmánnyal, beszámolóval is találkozhatunk, amely az olvasás funkciójának megváltozásával, csökkenésével, szélsőségesebb megfogalmazásban az olvasás válságával foglalkozik. A szövegek kódolásának, értésének, értelmezésének „válságos” helyzetét két szempontból lehet megközelíteni: az egyik nézőpont alapján a probléma gyökerét az adja, hogy romlik a felnövekvő nemzedék olvasáshoz szükséges készség- és képességprofilja, egy másik megközelítésben a minőségi szövegek, a szépirodalom olvasásának csökkenése idézi elő a kritikus helyzetet. Ennél még nagyobb nehézséget jelent, hogy az olvasás elsajátításának és művelésnek belső készítő ereje, motivációja gyengül (Szenczy, 2010). Hol van már Móra Ferenc Gergőjének jégvirágos ablakba is betűket pingáló gyermeke,

akinek az olvasni tudás kincs volt? Magát az olvasni tudás fontosságát az egyén – akár szülő, akár diák – szemszögéből jelentősen meghatározhatja az a tény, hogy a mikro- és makrokörnyezetünk mennyire tartja fontosnak ezt a tevékenységet. Ha eme tudásnak, szabadidő eltöltési tevékenységnek csak alacsony értéket tulajdonít a környezetünk (és mi is), akkor nem lesz számunkra fontos a tudáshoz vezető út sem (Wigfield–Eccles, 2000). Amíg például a közösségi portálokon sem tudjuk divatba hozni az olvasó felnőtt, szülő, gyermek mintájának közvetítését, addig az olvasóvá nevelés területén bőven van mit tenni. Természetesen nem állítom, hogy a jó olvasó ember értékeket képviselő kislányok, kisfiúk és felnőttek „kihaltak”, de annyi bizonyos, egyre ritkább kincsek.

Az olvasáskészség (olvasástechnika) elsajátításának, amely a betűző olvasást teszi lehetővé, önálló motivátorai nincsenek, elsajátítása a szövegértést szolgálja (Nagy, 2006). Az olvasási képesség fejlődéséhez, a jó olvasó kialakulásához szükséges hajtóerők s mindezekhez kapcsolódó motivációk eredetüket tekintve a belső és a külső dimenzió mentén helyezkedhetnek el. Ha a többdimenziós motivációs rendszer jól működne már a korai életszakaszoktól, akkor az olvasóvá nevelés témakörében nagyon sok pozitív példát találnánk a hétköznapijainkban. Jelenleg azonban a kis lurkók körében nem igazán az olvasással kapcsolatos örömteli változásokról tájékozódhatunk, sőt egyre több olyan kutatás lát napvilágot, mely a magyar gyermekek szövegértési problémáival foglalkozik, Az iskolások szövegértő, -elemző olvasása az IEA-, a Monitor-, valamint a PISA-vizsgálatok alapján is elmarad az átlagtól (Csíkos 2006). A PISA-vizsgálatok eredményeinek elemzése során az olvasási nehézségek okainak kutatása került a szakirodalmi központba (Vári 2003). Az egyértelmű volt, hogy a felső tagozatos diákok körében mért problémák nem 10-15 évesen keletkeznek, sőt nem kizárólag kisiskoláskorban, hanem a jó olvasó szintjének kialakulását gátló tényezők már 3-6 évesen, vagy akár előbb is megjelennek. Az óvodások szövegértési jellemzőinek nehézségeiről elsősorban Gósy Mária írásaiból tájékozódhatunk (Gósy 1997, 1999, 2000), akinek kutatásaiból meg tudhatjuk azt is, hogy a szóbeli szövegértés milyen szoros korrelációt mutat az olvasott szöveg értésével. A statisztikai adatokkal alátámasztott problémákra

nem legyintheünk könnyelműen, hogy az nem lehet a jövőre nézve probléma, mert a digitális bennszülötteknek már lehet nem is lesz szükségük magas kognitív funkciókat igénylő szövegértésre. Ez a pesszimista megközelítés számomra nem elfogadható, hisz az olvasás tág jelentése magára a megértés, megismerés folyamatára irányul. „Az olvasás legfontosabb célja az értelem, az értelmes élet lehetőségének keresése egy érzelem-kiüresedéssel fenyegető világban. A nyelv, a szöveg az olvasás és írás formájában átveszi a tápláló anya szerepét.” (Béres 2017, 9) „Tápláló anyára” pedig a digitális bennszülöttek és az utánuk következő generációk világában is szüksége van. Érdekes kérdés lehet viszont, hogy a ma embere tud-e, illetve mily módon tud viszonyulni az olvasáshoz, és szülőként, gondozóként milyen viszont kíván kialakítani gyermekében a betűk kódolásához. Érdekes problémakört feszeget Béres Judit és Csépe Valéria azzal a gondolatával is, hogy vajon mit lehet kezdeni a digitális bennszülöttek generációjával, akik eleve rosszul reagálnak a bal agyféltekéhez kötődő lineáris, szeriális, verbális feldolgozást kívánó feladattípusokra. Számunkra – mint a kütyük használatának óvodások általi rutinja is mutatja – a jobb agyféltekéhez köthető vizuális, absztrakciós képesség az erősebb. Otthonosan mozognak a technikalizált világban, amitől nem tudjuk őket elszigetelni csak alternatívát tudunk nyújtani (Béres 2017). Meglátásom alapján nevelőként, pedagógusként az olvasás, mint alternatíva nyújtása a szabadidő eltöltéshez minden gyermekkel foglalkozó szakember alapvető feladata, azaz ez nemcsak a tanítók és magyar tanárok kötelessége. Kérdésként merülhet fel, hogy mikor, milyen életkortól nyújtsuk ezt a példát a gyermekek számára? A válasz szakirodalmak tanulmányozása nélkül is egyértelmű volt a számomra minél előbb. Nem elég a már olvasó gyermekkel megszerettetni az olvasást, ezt már az olvasni tudás előtti időszakban meg kell tenni. A bontakozó írásbeliség fontosságát az eddigi pedagógiai, gyógypedagógiai szakmai tapasztalataim alapján is elfogadtam, s érdeklődésem azokra a hazai reprezentatív kutatásokra irányult, melyek a 3-5 éves korosztályra, vagyis a szülei meseolvasási szokásaikra vonatkozóan is közöltek, valamint elemeztek adatokat.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 „Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” pályázat keretében 2017-ben és

2019-ben országos reprezentatív kutatást végeztetett a hazai 3 és 18 év közötti lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásairól. A két felmérés adatainak elemzésével az olvasáshoz, könyvtárhoz való viszony rövid távú változásait is fel lehetett térképezni. A 2019. szeptemberi adatgyűjtés figyelembe vette a 2017-es vizsgálat tapasztalatait, tanulságait, és fő célja az adatok összehasonlíthatósága volt. A 2017-es felmérés tervezésénél, a kérdőívek összeállításánál figyelembe vették a gyermekek és felnőttek körében korábbi években végzett nem reprezentatív felméréseket is. Az adatgyűjtés módszere mindkét felmérés esetén az úgynevezett sétás módszer volt. 2019-ben összesen 131 településen zajlott az adatfelvétel, a válaszadók 18,7%-a érintette a 3-5 éves korosztályt (280 válasz). Ezen korosztálynál az adatközlő a szülő volt. A válaszadásban nemcsak a vér szerinti szülő működhetett közre, hanem bárki, aki hivatalosan vagy nem hivatalosan ebben a szerepben volt a kérdezőskor.

A kérdőíves felmérések értékelésében, elemzésében több olyan részlet volt, mely a téma továbbgondolására sarkalt. Az egyik ilyen mozzanat a felmérés eredményeinek regionális különbsége, a másik a bontakozó írásbeliség időszakában az édesapák szerepe, valamint mesélési kedvük és a végzettségük közti összefüggés, melyet a 2017-es és 2019-es vizsgálatok elemzése érintett, de egyértelmű összefüggéseket nem határozott meg. A tényeken kívül számomra a miértek is nagyon fontosnak tűntek, ezért orientálódtam az olvasóvá nevelés, a bontakozó írásbeliség témakörén belül egy interjúkészítéssel történő adatgyűjtésre, ahol célcsoportomat az édesapák alkotják. A téma és a célcsoport meghatározása kijelölte kutatási irányomat, tervemet, mely egyben szakdolgozatom tartalmi követelményeihez is igazodott. Mivel az olvasás, az olvasóvá nevelés e képzéstől függetlenül is szakmai érdeklődésem középpontjában állt, így a legfontosabb feladatomban az eddigi szakirodalmi ismereteim felelevenítése, rendszerezése és korosztályspezifikussá (3-6 év) tétele. Lényegesnek tartottam továbbá az interjúról, mint kvalitatív vizsgálóeljárásról minél szélesebb körű ismeretek gyűjtését, melyről gyakorlati tapasztalat hiányában nem volt részletes tudásom. Mindezek ellenére úgy éreztem, hogy érdemes megismernem és kipróbálnom ezt a kutatási módszert is, mert jellegénél fogva felkeltette érdeklődésemet, s biztos voltam abban, hogy eddig megírt esettanulmányaim készítéséhez hasonlóan ez a feladat is inspiráló lesz számomra.

Célkitűzés

A 2017-es és 2019-es olvasásvizsgálat eredményének ismeretében az olvasóvá nevelés lehetőségének vizsgálata óvodás korosztályban, az édesapák szemszögéből. Kutatási eszközömet a tárgyilagos és őszinte megnyilvánulások eléréséhez mint célhoz igazítottam, ezért a választásom kvalitatív vizsgálati módszerre, interjúra esett. Kíváncsi voltam az édesapák adatközlési hajlandóságára, közölt adatainak összehasonlítására a 2017 és 2019-es vizsgálatához viszonyítva. Érdekelt véleményük a bontakozó literáció fontosságáról az óvodás korosztály esetében, illetve saját szerepük megítélése gyermekük olvasóvá nevelésének területén. Interjúválaszaikat különösen az olvasási szokások és menü tekintetében össze kívántam vetni a 2017 és 2019-es vizsgálatok eredményével, valamint olvasóvá nevelésről vallott nézeteiket egyeztetni kívántam a hazai és nemzetközi szakirodalomban szülői szerepektől függetlenül megfogalmazott tételekkel, következtetésekkel. Egyértelmű számomra, hogy két kutatási módszer jellegének és vizsgálati mintájának ilyen nagyfokú különbségével összehasonlításaim csak gondolatébresztők lehetnek, inspirációt adhatnak egy esetleges újabb kvalitatív, vagy kvantitatív kutatások elvégzéséhez.

Záródolgozatom első részében szakirodalmi áttekintést kívánok adni a bontakozó literáció fontosságának megítéléséről, elsősorban az óvodáskorosztályt illetően. Kitérek nemzetközi és hazai olvasásnépszerűsítési programokra, kísérletekre, majd a hazai reprezentatív olvasásvizsgálatok (a 2017 és a 2019-es) adataiból az óvodás korosztályra vonatkozó információkat elemzem, folyamatosan szűkítve az ismeretbázist az édesapák szerepére. Az interjúzás kvantitatív módszerének, célcsoportjának, idejének, interjúhajlandóságnak elemzése után rendszerezve részletezem vizsgálatom eredményeit, a nyert adatok kvantifikálhatóságának függvényében mennyiségi mutatókkal kiegészítve. A nem számszerűsíthető, elsősorban affektív tényezőket érintő adatoknál szakirodalmi egyezőségeket keresve próbálok elemi következtetéseket megfogalmazni. Összegzésem fő célja pedig az olvasóvá nevelésre vonatkozó kvalitatív vizsgálati módszer készítésének tanúságainak, esetleges folytatási lehetőségeinek a leírása.

Szakirodalmi áttekintés

Az olvasóvá neveléssel, bontakozó írásbeliség fontosságával kapcsolatos elméletek, fogalmak, nemzetközi és hazai kísérletek bemutatása

A bontakozó literáció fogalma (Clay, 1966; idézi: Szinger, 2007) évtizedek óta jelen van a nemzetközi szakirodalomban, s leglényegesebb tartalmi eleme az, hogy a gyermekek lényegesen korábban kerülnek kapcsolatba az írásbeliséggel, mint ahogyan a formális írás-olvasás oktatás elkezdődik (Gillen–Hall, 2003; Szinger, 2007). A magyar szakirodalomban Réger Zita (1990) elsők között ír a bontakozó literációról: „Az iskolaorientált családokban a gyermeket körülvevő tárgyi környezet egyes elemei már igen korán kapcsolatot létesítenek a könyvekkel, a gyermekirodalommal: a faliképeken vagy a babatakarón látható alakok, a kiságyban heverő felfújható állatok mesekönyvek, gyermekversek figuráit ábrázolják, amelyekhez a felnőttek alkalmanként magyarázatot vagy verset fűznek. A kicsik mintegy hathónapos koruktól felfigyelnek a könyvekre és a könyvekből származó információkra” (Heath, é. n., idézi: Réger, 1990, 133–134). A bontakozó írásbeliség fogalmának értelmezése abból a feltevésből indul ki, amit a családi szocializáció kapcsán is tapasztalhatunk, hogy „az írást nem pusztán tanulás révén, hanem részben elsajátítással vesszük birtokba, a gyermek nemcsak beszélő, hanem író társadalomba is születik” (Lengyel 1999, 521).

Az olvasóvá nevelés olvasástanulást megelőző szerepe a XXI. században már földrészekről függetlenül megkérdőjelezhetetlen. A bontakozó írásbeliség szempontjából a korai életszakaszok szerepével, jelentőségével foglalkozó szakirodalom gazdag. Európai szinten az óvodai írás-olvasás előkészítésének tekintetében két egymástól eltérő nézetet tükröz a szakirodalom. Az első táborba azok tartoznak, akik a kivárás (reading readiness) mellett foglalnak állást. Szerintük az óvodáskor nem alkalmas az írás-olvasás tanításának előkészítésére, erre a gyermekek az iskoláskorukat elérve, szinte spontán érnek meg. A másik álláspontot bontakozó írásbeliség (emergent literacy) néven emlegeti a szakirodalom. A koragyermekkorai írásbeliséggel foglalkozó kutatások

egyértelművé tették, hogy az olvasási motiváció alakulásában meghatározó az iskoláskor előtt időszak (Szenczi 2010). Fontos szerepe van annak is, hogy mennyire gazdag ingerekben az a nyelvi és írásos környezet, amely körülveszi a gyermeket. Lényeges az is, hogy milyen írásbeliséggel kapcsolatos attitűdök és szokások jellemzik a családot, és ehhez az intézmények (bölcsőde, óvoda) mit tesznek hozzá.

A könyvek, a mesék nyújtotta örömforrás felerősítheti az olvasás elsajátítására irányuló motivációt (Józsa 2007a). Az olvasás fontosságát, fejlesztő, sőt „életető” erejét bizonyító szakmai állásfoglalásokat és kutatásokat hosszasan lehetne részletezni, egyre több szerző foglal állást az olvasóvá nevelés iskoláskor előtti fontosságáról. A bontakozó írásbeliség (emergent literacy) elnevezése Maria Clay új-zélandi kutató nevéhez fűződik, aki 1966-ban vezette be a fogalmat (Johnson–Sulzby 1999). Az 1980-as években végzett amerikai vizsgálatok azt jelezték, hogy az addig jellemző megközelítés, vagyis a kivárási elmélet sem elméletileg, sem a gyakorlatban nem megfelelő a kisgyermek számára. Az új elgondolás viszont legitimizálja a gyermek korai, nem konvencionális írásbeliséggel kapcsolatos viselkedését. „A bontakozó írásbeliség az írás és olvasás fejlődésének legkorábbi fázisával foglalkozik, azzal az időszakkal, amely a születéstől az írás és olvasás konvencionális értelemben vett megtanulásáig tart” (Lesiak idézi Sulzby–Teale-t 1997: 144). Az írásbeliséggel ismerkedő olvasók éppen hogy megkezdik a korai olvasási stratégiák elsajátítását, úgy mint a direkcionális, a szavak megfeleltetése, valamint a nyomtatott szövegről alkotott fogalom. A bontakozó írásbeliségből konvencionális írásbeliségbe való átmenet fokozatos. Egyik alapelve a gyermek fejlődésének megfelelő gyakorlat (Developmentally Appropriate Practice), amely figyelembe veszi a szociális, érzelmi, fizikai és intellektuális fejlődést (Morrow 2004). Az írásbeliség kialakulását nem úgy tekintik, mint bizonyos képességek elsajátításának sorozatát, sokkal inkább, mint az írás-olvasás eseményekbe ágyazott transzformációt és adaptációt (Neuman 1997).

A gyermeknek az írott szöveggel való ismerkedésre van szüksége már jóval az iskoláskor megkezdése előtt, s ez inkább tekinthető egy olvasás-írás értékét hirdető kulturális mikrokörnyezetben való nevelkedés alapjogának, mintsem az olvasás és írás készség megalapozásának. Meglátásom, sőt meggyőződésem

alapján is joga van minden kisgyermeknek már az iskoláskor előtt egy olyan nevelési színtereken fejlődni, ahol a napi-, illetve hetirend természetes része az írott szövegek tartalmával (és formájával) való megismerkedés. Mindenképp szükséges azonban hangsúlyozni, hogy nagyon fontos a különbségtétel az iskolai formális olvasástanítás és az óvodai program között, amelynek egyik olvasástanítási módszerhez sincs köze, a hangsúly az írásbeliséggel való játékos ismerkedésen van, az írás és olvasás integrálódik a mindennapi tevékenységekbe. A tanulást tehát semmiképpen sem szabad összekeverni a tanítással (Tafa 2003), bár 5-6 éves korban záródhat, úgy az olvasóvá nevelés szakasza, hogy a gyermek belső késztetésből, motivációból megtanul olvasni.

A 2-3 éves gyermekek gyakran előbb utánozzák a felnőttek világából az írás és olvasás mozdulatát „mintha” tevékenység, kváziolvasás révén, mint a főzés vagy a takarítás mozzanatát. Az építőkockát okostelefonként használó gyermekek pedig nemcsak felveszik a telefont, és beszélnek bele, hanem üzeneteket írnak és olvasnak „játszásból” a telefonjukon. Ezen megközelítésben az infokommunikációs eszközök „játszási” használata nem az olvasóvá nevelés folyamata ellen, hanem mellette szól, amit ki kell használni az írásbeliség megszerettetésére. Érdekes, változatos, „minőségi” eszközökkel, tartalmakkal és hiteles lelkes közvetítőkkel lehet szerintem leginkább megszerettetni az olvasást már az óvodás korosztállyal is. Ebből a szempontból az is fontos, hogy milyen mesékkel, milyen mesélőkkel találkoznak a gyermekek az iskoláskort megelőző időszakban. A gyermekeknek való olvasás, történetmesélés és a közös könyvnezegetés az odafigyelés, a szeretet kinyilvánítása, minőségi időtöltés, mely elszakíthatatlan kapcsolatot képez az anya és a gyermek között. A felnőttek gyakran mesélnek képekhez, illusztrációkhoz kötött kitalált rövid történeteket, közben rámutatnak a történet szempontjából éppen fontos képrészletre (Nyitrai 1995). A képeskönyv-nezegetés során a gyermek hamar megtanulja, hogy a könyvben szöveg (mese) van, amit el lehet olvasni, ami érdekes lehet számára. Egy vizsgálat eredményei szerint (Nyitrai 1995) a családban a gyermekek nagyjából fele-fele arányban kérik a képről mesélést és a könyvben szereplő szöveg felolvasását (elmondását). A bölcsődében ez az arány 80%–

20% a képről mesélés javára. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a gyermekkönyvek megválasztásában már az első életévekben is lényeges szerepet kell szánni a képek mellett a tartalomnak is.

Nagyon jó lenne, ha a kisgyermekeknek történő mesélés, minőségi könyvekből való felolvasás, maga az olvasóvá nevelés fontossága ugyanolyan mélységben épülne be a magyar kultúrába, mint a sportra, mozgásra való nevelés fontossága. A cél szerintem az lenne, hogy a szülőkkal olvasással töltött idő, később pedig az önálló olvasás a Csíkszentmihályi (2021) által definiált flow-élményt biztosítsa. Ez olyan pszichológiai állapot, amely több motívum együttes működésének eredményeként jöhet létre, és amely maga is ösztönzője lehet más tevékenységeknek. „A tökéletes élmény nyolc eleme különböztethető meg a flowban, melyeket az élményt átélő személyek általában együttesen említnek: (1) világos célok, (2) a kihívás és a képességek egyensúlya, (3) a feladatra való összpontosítás, (4) a kontrol paradoxona, (5) folyamatos visszajelzések, (6) a cselekvés és a figyelem eggyé olvadása, (7) az idő átalakulása, (8) az éntudat elvesztése.” (Csíkszentmihályi 2021, 36) A híres pszichológus összefüggéseit értelmezve a komplex flow-élmény akkor alakulhat ki, ha az egyén a képességeihez képest optimális kihívást jelentő tevékenységet végez. Mindez a rendszerszemlélet is azt kívánja, hogy már a korai életszakaszoktól tudatosan építsük be az olvasóvá nevelés apró lépéseit a családi élet, nevelés egészébe, napi, heti rutinjába. Ha elzárjuk magunkat és a felnövő nemzedéket az olvasás jótékony hatásaitól, a koncentráció, emlékezet, logika, képzelet, kommunikáció, nyelvi tudatosság, vizuális észlelés, képzelet fejlődésétől, akkor ez nemcsak tanulmányi területen és tanulmányi értelemben vett lemaradáshoz vezet, hanem végső soron emberi mivoltunkban, humánumban leszünk kevesebbek. Mindez elég erős indok arra, hogy a gyermekeket olvasóvá, sőt jó olvasóvá neveljük. A jó olvasó gyakran találkozik az írásbeliséggel, pozitív hozzáállása van a könyvekhez, az olvasáshoz, ami persze nagymértékben függ a környezetétől, a család literációs szokásaitól, általában a család értékrendjétől, a szülők olvasáshoz, írásbeliséggel kapcsolatos attitűdjétől. Kutatási adatok bizonyítják, hogy már az óvodáskorú gyermek írásbeliséggel kapcsolatos tudása, az írásbeliséghez köthető tényleges viselkedése is összefüggést mutat a család szociokulturális helyzetével (a szülők iskolai végzettsége, az otthoni

könyvek száma, könyvtárlátogatás, számítógép használata, könyvek ajándékozásával (Szinger 2008). Az iskolában nem vagy alig behozható előnnyel indulnak azok a gyerekek, akiknek otthon rendszeresen meséltek, akik számára az olvasó környezet már kisgyermekkorban örömet, biztonságot adott. 2017 őszén a gyermekek körében végzett reprezentatív olvasási felmérés eredményei elemezve Tóth Máté is megállapítja, hogy „azok a gyerekek, akiknek mesét olvasnak, nagyobb valószínűséggel válnak maguk is olvasóvá, jobb szövegértési készséggel fognak bírni, könnyebben érvényesülnek az életben, több esélyük lesz rá, hogy felnőttként jobb állásuk és magasabb jövedelmük legyen.” (Tóth 2018: 556).

A könyvek által közvetített világ megkedvelésén túl az olvasástechnika megfelelő szintű elsajátítása is alapfeltétele a szövegértő olvasásnak, az olvasó ember „megszületésének”. Az olvasás automatizálódása azt jelenti, hogy a gyermek már képes teljes egészében a szöveg jelentésére koncentrálni. Az óvodában természetesen még nem tanítunk olvasni, ugyanakkor komplex készségeket és képességfejlesztés történik, amelyek megléte szükség az olvasás és az írás elsajátításához (például a beszédészlelés, a beszédértés, a beszédprodukción, a nyelvi tudatosság – fonématudatosság, szótagolási készség, a rövid és a hosszú távú vizuális és verbális memória, az alakazonosítás és -megkülönböztetés, a vizuális és a verbális szerialitás, a lexikális hozzáférés a mentális lexikonban, a ritmusészlelési készség, az irányfelismerés, a szem-kéz koordináció, a kezesség kialakítása és a finommotorikus működés).

Az úgynevezett rendszeresen olvasó családokban a gyermekek már az otthoni mesélés során megtanulják, hogyan viszonyul egymáshoz a szöveg (mese, történet) és a valóság, hogyan lehet „lefordítani” az egyiket a másikra, ha ez problémát jelent számukra addig kérdezzetik a felolvasó személyt míg minden kérdésükre választ nem ad. A kulturálisan jó helyzetben lévő családok gyermekei az első életévben már a képeskönyvekkel is kapcsolatba kerülnek (Nyitrai, 1995). Az olvasó családokban az óvodáskorú gyermekek képesek arra, hogy a felolvasott szövegnek dekontextualizált jelentést hoznak létre, megtapasztalják, hogy az írásban más tér-idő keret érvényes. A gyermek előzetes tudását egy-egy mesével, történettel kapcsolatban automatikusan, szinte ösztönszerűen mozgósítja minden felolvasó, hisz a cím elmondása után minden

felolvasó legyen az szülő, pedagógus tart egy rövid hatásszünetet, s ekkor a gyermekek mozgósíthatja korábbi élményeit, ismereteit. Ahhoz, hogy tapasztalatait, ismereteit mozgósítani tudja az óvodás, megfelelő szókinccsel kell rendelkeznie, hisz mindez alapfeltétele a hallottak megértésének. A mesék, történetek hallgatása akkor élményszerű, ha nem ütközik szövegértelmezési nehézségbe, viszont a különleges ok-okozati kapcsolat révén maga az óvodáskori mesehallgatás segíti a gyermeket ahhoz, hogy később se legyenek a szövegértéssel problémái. A mesehallgatásnak gyermeki jogként kellene megjelenie minden családban. Józsa és Zentai (2007) eredményei szerint a hátrányos helyzetű szülők gyermekei mintegy egyéves fejlődésbeli elmaradásban vannak nem hátrányos helyzetű társaikhoz képest, és a kétéves fejlesztő kísérlet eredményei szerint a kiindulási helyzet jelentős mértékben meghatározza a későbbiek alakulását: a gyermekek közötti különbségekért 53%-ban a kiindulási helyzet volt felelős. A gyermekek eredményeit 6%-ban magyarázza a szülők iskolai végzettsége, további 5%-ban pedig a család anyagi helyzete. Nagy József (1980) vizsgálati eredményei szerint azok a gyermekek, akiknek szinte naponta mesélnek, 1,5 évvel előzik meg azon társaikat a fejlődésben, akik a mesehallgatás élményében sosem részesülnek. A nyelvi szocializáció sajátos területe az írásbeliséggel való találkozás. Wells (1986, idézi: Cs. Czachesz 2001) tizenöt éven át tartó longitudinális vizsgálatának eredményei szerint a gyermekek későbbi iskolai teljesítményének alakulása szempontjából döntő, hogy öt éves korukban milyen viszonyban voltak az írásbeliséggel. Jobb eredményeket értek el az iskolában azok, akiknek sok mesét olvastak, akik könyvek között nevelkedtek.

A jó olvasó iskolás egyik ismerve, hogy fejlett beszédképességgel, gazdag szókinccsel rendelkezik. Kutatási eredményekből és a hétköznapi tapasztalatokból is tudjuk, hogy a beszéd fejlettsége és az olvasás minősége között szoros kapcsolat van (Gósy 2000). Az a kisgyerek, akinek beszédképessége magasabb szintű, hamarabb és gyorsabban tanul meg olvasni. Az olvasástanítás szakirodalma, régebbi elnevezésben még az anyanyelvi tantárgypedagógia is hangsúlyozza, hogy az olvasás elsajátításának alapja az életkornak megfelelő anya-

nyelvi teljesítmény, a jól funkcionáló beszédészlelés és a beszédmegértés. Természetesen a szavak felismerése önmagában csak ahhoz elegendő, hogy aktíválja az olvasó gondolathálóját (Nagy 2006).

A szöveg hallgatása és később az olvasás során mentális képalkotás is történik. Benczik magyarázata szerint az olvasás és a szövegek hallgatása „egy intenzív és kreatív fantáziatréning” (Benczik 2009: 10), amely nagy képességfejlesztő hatással rendelkezik, és a gondolkodást is serkenti. Nyelvünk többnyire vizuális ingerekre vonatkozik, de egyéb (taktilis, akusztikus) észleleti képek felidézésére is lehetőséget biztosít a szövegek hallgatása. A gyerekeknek gyakran nehézséget okoz egyéb érzékszervi élményekről beszámolni, ugyanakkor a szókincsbővítésre, a mondatalkotás fejlesztésére kitűnő alkalom. A mentális képalkotás segítségével elérhetjük, hogy a gyerekek működtessék a fantáziájukat olvasás vagy mesehallgatás közben (Józsa–Steklács 2009). Ahhoz, hogy a gyerekek fel tudják fedezni a mese világában rejlő örömeket, a felolvasás hallgatása, később az olvasás élmény legyen a számukra, lényeges, hogy az irodalmi szövegekkel már iskoláskor előtt megismerkedjenek. Ha az óvodában a mese és a gyermek között szoros kötődés alakul ki, a gyerekek sokkal könnyebben fognak megküzdeni az olvasástanulás során mutatkozó nehézségekkel is. Szinte küzdenek azért, hogy az olvasás élmény legyen számukra, s így pedig az érzelmi intelligenciájuk is fejlettebb lesz (Nyitrai 2010).

A mesekönyvek nézegetése mellett a szülők okostelefonjának böngésző modulatait végigkövetve is érdekes tapasztalatokhoz, ismeretekhez juthatnak a mai gyermekek. Az írásbeliség szerepet kap a gyermek játékában is egyéb szerepjátékfajtához kötődően (például az orvos receptet ír fel, a családjátékban anyuka bevásárlólistát készít stb.). A gyermek játécai között már nagyjából másfél éves korától vannak marokkréták, táblák, mágneses füzetek stb. A kulturálisan előnyös helyzetben lévő családokban nevelkedő gyermekek az írásbeliséggel számtalan, változatosabbnál változatosabb élethelyzetben találkoznak, például a szülők újságot, könyvet olvasnak, e-mailekre válaszolnak, az utcán feliratokat olvasnak (Nyitrai 2010). A gyermek mindeközben természetesen mintát lát a könyvvel, információközvetítő eszközökkel való bánásmódra is. Ahol a könyvek olyan becsben vannak, mint apa szerszámoskészlete, vagy

anya virágpalántái, ott nagy valószínűséggel értéket közvetítő eszközként fognak a gyermek gondolatvilágába is beépülni. Nem nehéz levonni azt a következtetést, hogy a kulturálisan hátrányos helyzetű gyermek életében mindez nem, vagy csak töredékesen van jelen, s a hátrányok kompenzálása az intézményes nevelés feladata lesz.

A bontakozó írásbeliség főbb jellemzőit a következő alapelvekkel tudjuk leírni (Crawford 1995; Lesiak 1997):

1. Egy gyermek literációs fejlődése nagyon korán, akár a születéstől elkezdődik.

2. Az esetek jelentős részében az írás és olvasás spontán módon megjelenik a gyermek környezetének köszönhetően, az írott (nyomtatott) szöveggel való kapcsolat következtében.

3. A gyermek tudása az őt körülvevő világról a tevékenységekben való aktív részvétellel, és nem pusztán a felnőttek utánzása vagy gépies tanulás révén fejlődik. „...A kisgyerekeket nem az írásbeliségről való tanulás érdekli, hanem maga a tevékenység

4. Az írásbeliség funkciói szerves részét képezik a tanulási folyamatnak.

5. A felkészítést hangsúlyozó teóriával szemben a gyermek folyamatos előrehaladását emeli ki.” (Strickland–Morrow 1988: 70).

Ebben a megközelítésben is a család szerepe az olvasóvá nevelésben nagyon meghatározó, elsődleges olvasóvá nevelési szinttér. A családi szocializáció fontosságát, a családtagoknak a gyermek életében, fejlődésében betöltött meghatározó szerepét evidenciaként kezelte a pedagógiában. Egyre többször hallani és olvasni az olvasás megszerettetésében játszó szerepéről is. A közösségi oldalakon számtalan mémet tesznek közzé, amely a „könyvmolyság” családi átörökítését veszi górcső alá. Ugyanakkor azt is tapasztalhatjuk, hogy a jelenleg 20-as, 30-as éveikben járó szülőknek sok szempontból nincs könnyű dolguk, hisz – Gombos (2010) megfogalmazásában – egyre több olyan felnőtt van közöttünk, akiket olvasóként „elveszített” a társadalom, akik a „pedagógiai kudarc szimptomái” (Gombos 2010: 146).

Mivel az elmúlt két évtizedben a családi nevelés elsődlegességének értelmezéséhez hozzátartozik a család vezető szerepének és jogainak elismerése is, a jogi és a szakmai szabályozás hangsúlyozottan az intézményektől várja el a

családhoz igazodást minden területen, így az olvasási kultúra alakításában is. A konstruktivista tanuláselmélet a korábbi tanuláselméletekhez képest sokkal tágabban értelmezi a tanulás fogalmát, és a tanuló személyi aktivitását hangsúlyozza a tudás megkonstruálásában. Ez a hétköznapi, természetes élethelyzetekben zajló tanulási folyamatokra és lehetőségekre, valamint az előzetes tudás meghatározó szerepére irányítja a figyelmet, új megvilágításba helyezve a család szerepét a gyermek életében, fejlődésében. A kompetenciaalapú, kritériumorientált pedagógia a családi nevelésre építkezés terén is paradigmaváltást jelent: személyiségelmélete a személyiséget motívum és képességrendszerként definiálja (Nagy 2000), ebből következik az egyénre szabott fejlődéssegítés és a differenciált bánásmód kiemelt szerepe az egyes kompetenciák fejlődésének kritériumorientált segítésében. Ez pedig elképzelhetetlen a családi háttér megismerése és hatásának figyelembevételével, a gyermek előzetes tudásának számbavételével nélkül (Nyitrai 2010).

[Hazai és külföldi programok olvasóvá nevelésre](#)

Érdeklődéssel tanulmányoztam azokra a külföldi és hazai kezdeményezéseket, programokat, melyek különböző szociális helyzetű és életkorú gyermekekkel és szüleikkel kívánták megismertetni és megszerettetni az olvasást korai életszakaszokban nemcsak a kognitív, hanem az érzelmi személyiség komponensek fejlesztése érdekében. Szívesen olvastam Béres Judit könyveit, melyekben az olvasás és az általa képviselt biblioterápia fontosságát is hirdetve pár évtizede még úttörőnek számító kezdeményezéseket, kutatásokat mutat be az olvasóvá nevelés területén. Gondolatai és következtetései alapján a vészharangok kongatása helyett korszerűsíteni kell a tanulásról alkotott korábbi felfogásainkat. Figyelembe kell venni a digitális bennszülöttek adottságait, a könyv- és információhasználat új formáit. Szkeneló, hipertextuális jellegű olvasás, az olvasás 2.0 és 3.0 fogalma egyre dinamikusabban fejlődik. A könyvolvasást és a képernyőolvasást is magába foglalva, növekvő internethasználat mellett az elmúlt hét év során 40%-kal nőtt a könyvtárhasználat (Sipos 2015;

Tószegi 2014), mások a PISA-felmérések eredményei alapján az irodalomkutatás és az olvasóvá nevelés reformját sürgetik (Béres 2017). El kell érni, hogy gyermekkorban az olvasás egymással töltött minőségi időnek, élményszerű tevékenykedtetésnek számítsaon. A gyermekeknek, az unokáknak való felolvasás, történetmesélés és a közös könyvnezegetés a szeretet, az odafigyelés, a törődés és az együtt töltött minőségi idő fontos formája, örömforrás a gyermek és a felnőtt életében is, sőt a két világot összekapcsolja. Béres (2017) szerint ez hozzásegíthet az önismeret fejlődéséhez, emellett segít a világról való tanulásban, a napi konfliktusok megoldásában, a társakhoz való kompetens kapcsolódásban, a társadalomba való sikeres beilleszkedésben, az érzelmi intelligencia fejlődésében.

Az olvasás, a korai olvasóvá nevelés fontosságát több nemzetközi kezdeményezés is erősíti. Sok országban ismert ma már a HIPPY, mely a szülők bevonására és képzésére épít az iskoláskornál fiatalabb gyermekek szüleiknek program a 3-5 éves korosztály megcélzásával (Béres 2017). Ez a program a bevándorló közösségekből származó, kulturális kisebbségben élő óvodás gyermekek olvasóvá nevelésén keresztül vállalja a társadalmi integráció segítségét. Az olvasást már több országban krízismegelőző, feloldó tevékenységnek is tekintik: a Waibel Duncan-projekt például klinikai ellátásban megforduló krónikus beteg 2-7 éves gyermekek kognitív terápiás segítségére javasolja a terápiás felolvasást (Béres 2017: 19).

Hazánkban is egyre több kezdeményezés látott napvilágot mely a koragyermekkorai olvasóvá nevelés fontosságát hirdette, s ehhez adott tartalmi ajánlásokat is. 2014 tavaszán a Pest Megyei Könyvtár Sülői értekezlet az olvasásról című kezdeményezés Péterfi Rita olvasásszociológus könyvtáros előadás-sorozatot tartott szülőknek, nagyszülőknek, mely után elkészült egy gyermekkönyvtári olvasmányajánló (Béres 2015). Érdekes „olvasásmegszerettető” az ellenszolgáltatás után, pénzért megvehető tanácsadó program a BOOKR Kids is, mely egy tabletre letölthető digitalizált gyermekkönyvtár-applikáció. Ez a program több mint félszáz interaktív mesét tartalmaz, mely közül válogatni lehet. Manapság már kár tiltakozni az ellen, hogy ez a megjelenítési forma előnyös-e a gyermeknek a hagyományos mesekönyvekkel szemben, ugyanis

korlátozott használatuk még mindig előnyösebb, mint ha nem is jut betűformájú mese közelébe a gyermek. Cél, hogy a tabletek, az okostelefonok ne csak tucatjátékok közvetítői legyenek passzív élményszerzés céljából., hanem minél több értéket, színvonalas tartalmat találjanak rajt a gyermekek. A lényeg a mértéken, a mértékletességen és az időbeli korlátozáson van, s hogy mindez csak kiegészítő lehetőség legyen. Az iskoláskor előtti olvasásfejlesztéssel, olvasóvá neveléssel foglalkozó programokban közös, hogy az olvasóvá válás egy hosszú folyamat, amely már jóval az iskoláskor előtt elkezdődik.

Az olvasással kapcsolatos programok nem a kisbabák olvasástanításáról szólnak, s nem az a cél, hogy zsenikké váljanak. Olvasóvá nem születünk, hanem az egyéni fejlődési úttal, a gyermekek spontán kíváncsiságára lehet ezt előkészíteni 0–5 éves korban.

Később sem mindegy azonban, hogy mit olvasunk, mit adunk a gyermekek kezébe. 1-3 éves korban kiemelkedő a mondókák jelentősége. Egyéves kortól a passzív beszédbefogadás kezdetétől a globális beszédmegértés kialakulásáig, mely nagyjából 3 éves korra tehető, hosszú az út. Általában 4-5 éves korban válnak a gyermekek befogadóvá a hosszabb, 2-2,5 oldalas mesék olvasására. Winicott szerint a gyermek kapcsolatban bontakozó lélek, akinek elsősorban egy őt megfelelő módon szerető családi közegre van szüksége, ahol elismerik a személyiségét, értékelik az egyéni törekvéseit, figyelembe veszik az érdeklődését. Az, hogy egy gyermek a könyvek rendszeres használata után könyvmoly lesz, nem garantálható, lehet, hogy csak pár év múlva talál rá az olvasásra.

Az olvasóvá nevelés összetett mikro- és makrostrukturális közegben zajlik, ahol a család mellett kulcsfontosságú az óvoda és az iskola. Tekintettel kell lenni azokra a családokra, melyek rossz anyagi körülmények között élnek. Nagyon lényeges azonban, hogy segíteni kell a szülő, a gyermek, a család olvasó attitűdjének a fejlesztését, ötleteket adva tömören, lényeglátóan, s cél, hogy kedvet csináljunk az olvasáshoz. A német „Mein Papa liest vor” program például azt veszi alapul, hogy a német apák fele ritkán vagy soha nem olvas otthon. A program alapján az apa hazavihet a munkahelyén letöltött, kinyomtatott olvasmányokat, melyet esténként felolvashat gyermekének (Béres 2017: 30).

Egy másik érdekes program a Book Trust, mely egy ingyenes könyvcsomagok Angliában élő kisbabáknak és szüleiknek. A több éven át az egész Egyesült Királyságban megvalósult a program, a Bookstart alapelve szerint nagyobb eséllyel, jobban indulnak, akiknek az olvasás örömöt jelent. A Bookstart Baby Packban minden kisbaba első életéve során ingyenes könyvcsomagot kap. Egy 2014-es tanulmány szerint a Bookstart típusú könyvajándékok szülőknek szóló tanácsadással és képzéssel javulást hozott az olvasás iránti érdeklődésben és könyvszeretetében. Egy másik, számomra nagyon szimpatikus kezdeményezés az „All of Europa Rada to Kids” – „Egész Európa olvas a gyermekeknek” projekt több mint tíz éve működő kezdeményezés napi 20 perc hangos olvasással, melyhez több országnak, így hazánknak is érdemes lenne csatlakozni.

Pécsett is több olvasóvá neveléssel kapcsolatos kísérlet indult el, például a József Attila Megyei és Városi Könyvtár kezdeményezése a Bookstart hagyományra épült. A TÁMOP-forrásból megvalósított Tudásdepo Expressz a mesék és a felolvasás fontosságát hirdette Tatabányán és kistérségében. Ez egy másfél éves program, melyben a 2009. január 1. után született babák könyvcsomagot kaptak, mely egy kortás költők verseit tartalmazó könyvből, tanácsadó füzetből és könyvajánló listából állt (Béres 2017).

A könyv- és meseajánlások széles skáláját mutatja be a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) Gyermekirodalmi adatbázisa, de elszomorított, hogy ennek a tényéről az ismerősi körömben lévő pedagógusok és szülők sem tudtak.

Az olvasóvá nevelés céljával – szintén Pécsen – a Csorba Győző Könyvtár 2012 őszén a külföldi és hazai jó gyakorlatokra építve megvalósította az IRÁNY A TUDÁS projekt keretén belül elindított „Sokszínű olvasás- és könyvtárfejlesztés Baranyában” programot. A kezdeményezés több korosztálynak szóló, nonformális olvasásnépszerűsítő programot is futtatott, mely több generációt is meg kívánt szólítani.

A pályázati finanszírozások lejártával a gazdasági helyzet romlása előtt is nehéz volt e kezdeményezéseket életben tartani, pedig igény lenne a tudatosan tervezett és megvalósított szakmai segítségre az olvasóvá nevelés területén is. Jelen korunk többek között életre szóló tanulást, a makrokörnyezeti tényezőkre való gyors alkalmazkodást kíván meg, megfelelő kritikai gondolkodással.

A kritikai gondolkodásban pedig szerepe van azoknak a készségeknek is, melyek lehetővé teszik az információk magas szintű elemzését, mely az olvasás mint információszerző eszköz nélkül elképzelhetetlen. A kritikai gondolkodás fejlesztésének neveléslélektani vonatkozása is van, mivel segít, hogy biztosabban igazodjunk el az emberi motivációk, intenciók között, elfogadóak legyünk. képessé váljunk a miénktől eltérő értékek toleránsabb kezelésére, mások érdekeinek, szükségleteinek tiszteletére. Ez a megértés a fejlődés feltétele, melyet korai életszakaszban többek között olvasásélmények segítségével, a „világ tágításával” kell elkezdni.

A hazai reprezentatív kutatások áttekintése

A fiatal olvasók, gyermekek olvasásával, könyvtárhasználatával kapcsolatos hazai vizsgálatokat, kutatásokat számomra legáttekintőbben Tóth Máté (2017) rendszerezte. A legfiatalabb olvasók, gyermekek körében végzett kutatások legnagyobb része a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutató műhelyéhez kapcsolódik. A felső tagozatos korosztályra vonatkozóan 1977–78-ban végeztek először reprezentatív kutatást egy 1000 fős mintán. Több mint öt évet kellett várni a következő országos vizsgálatra, mely szintén 1000 fős mintán tanulmányozta a középiskolások olvasási szokásait. Ezek a kutatások szociológiai szempontú adatfelvételhez kötődtek, többek között kitértek az olvasás mint szabadidő-eltöltés kapcsán az iskola szerepére az olvasóvá nevelésben, az olvasás presztízsére, a televíziózásra, az ízlésszerkezetre és a könyvtárhasználatra is. A középiskolások olvasási és könyvtárhasználati szokásairól 2001. április közepétől május közepéig szintén történt egy országos felmérés. Ezekon kívül nem reprezentatív felmérést több pedagógusképző intézmény is végzett. A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézet Könyvtár és Múzeumpedagógiai Szakcsoport szegedi tizenévesek körében „az e-generáció formálódásáról” végzett kutatást, míg a Kaposvári Egyetem kutatói az olvasással kapcsolatos attitűdvizsgálatokat végeztek.

A gyermekek literációs környezetének megfigyelésénél, vizsgálatánál fontos szerepet kapnak a szabadidő-kutatások, valamint az olvasáskutatások. Az adatok feldolgozása és elemzése alapján alig több mint fél évszázada, 1969-ben az olvasás a legkedvesebb szabadidős tevékenység volt, a 2001-ben végzett kutatás eredményei szerint 25 tevékenységből a 20. legkedveltebb (Nagy A. 2003). Egy 2000-ben végzett országos reprezentatív vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy az olvasás gyakorisága csökkent, az olvasmányanyag kommercializálódott, jól érzékelhetően megnőtt azoknak az aránya, akik semmit nem olvasnak, és az olvasói elit 18%-ról 9%-ra esett vissza (Gerben 2002).

Az olvasóvá nevelés korai szakaszban betöltött szerepének fontosságát elfogadva érdeklődésem azon hazai reprezentatív kutatásokra irányult, melyek a 3-5 éves korosztályra, vagyis a szüleiik meseolvasási szokásaikra vonatkozóan közöltek, elemezték adatokat. E témakört érintő reprezentatív kutatások száma a hazai szakirodalomban nem túl bő. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 „Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” pályázatában 2017-ben és 2019-ben országos reprezentatív kutatást végeztek a hazai 3 és 18 év közötti lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásairól. A két év adatainak elemzésével az olvasáshoz, könyvtárhoz való viszony rövid távú változásait is fel lehetett térképezni. A 2019. szeptemberi adatgyűjtés figyelembe vette a 2017-es vizsgálat tapasztalatait, tanúságait, és egyik célja az adatok összehasonlíthatósága volt. 2017-es felmérés tervezésénél, a kérdőívek összeállításánál figyelembe vették a gyermekek és felnőttel körében korábbi években végzett nem reprezentatív felméréseket is. Az adatgyűjtés módszere mindkét felmérés esetén az úgynevezett sétás módszer volt, melynek során 131 településen zajlott az adatfelvétel, a 3-5 éves korosztályt a válaszadók 18,7%-a érintette (280 válasz). Ezen korosztálynál a válaszadó természetesen a szülő volt. A válaszadásban nemcsak a vér szerinti szülő működhetett közre, hanem bárki, aki hivatalosan, vagy nem hivatalosan ebben a szerepben volt a kérdezőskor. Nem volt meglepő a számomra, hogy valószínű a tág értelemben vett nevelés témája miatt a válaszadók 84,2%-a hölgy volt (1263 fő). Ezzel szemben csupán 237 férfi (15,8%). A 3-5 éves korosztályt

érintő olvasás, pontosabban szüleik olvasóvá nevelési szokásairól külön elemzés készült.

A módszer kapcsán kiemelendő, hogy mivel a legkisebb gyerekek még nem tudnak olvasni, olvasásnak tekintették azt is, amikor a gyerekek felolvastak a szüleik. Ebben a tekintetben természetesen nem hasonlíthatók össze az adatok egy az egyben azokkal, akik maguk fogyasztják az írásos szövegeket, ugyanakkor fontosnak tartották, hogy ez az írott szövegekre nagyon érzékeny korosztály se maradjon ki a kutatásból (Tóth Máté 2019). Az apák és anyák iskolai végzettségével, valamint foglalkozásával kapcsolatos összehasonlító adatok a 2017 és 2019-es felmérés között Tóth Máté elemzése alapján érdekes összefüggéseket mutattak: „Az apák, vagy aktuálisan az apa szerepét betöltők között 2017-hez képest kevesebben vannak az általános iskolával vagy annál is alacsonyabb végzettséggel rendelkezők (10,3-ról 14 9,6%-ra csökkent) és többen a főiskolai vagy egyetemi oklevéllel bírók (14,0%-ról 16,7%-ra nőtt). Az anyák esetében szintén tetten érhető a legalacsonyabb iskolai végzettségűek arányának csökkenése 2017 óta. Két évvel ezelőtt még 13% volt az általános iskolával vagy annál is alacsonyabb végzettséggel bíró anyák aránya, ez 2019-ben már csak 10,4%. Szintén többen vannak a diplomás anyukák. A 2017-es mintával való összevetésben a férfiak, apák körében 1,3%-kal kevesebben vannak a szellemi foglalkozásúak, és 2,5%-kal többen a fizikai munkát végzők, 0,9%-kal kevesebben a munkanélküliek. Az anyák körében ezzel szemben 3%-kal nőtt a szellemi munkát végzők és 1,5%-kal csökkent a fizikai munkások aránya, 1,7%-kal kevesebben vannak a munkanélküliek és 0,7%-kal az inaktívok. Ez nem feladata ennek a felmérésnek, ugyanakkor érdekes, hogy a 15 gyermekes felnőttek körében mennyire tetten érhetők az olyan összetársadalmi mozgások, mint például a munkanélküliség csökkenése, vagy a szellemi foglalkozású nők arányának növekedése.” (Tóth 2019)

Egy korábbi – igaz, nem reprezentatív – kutatás azt mutatta, hogy bár a gyermek könyvszeretetét jelentősen befolyásolja az anya iskolai végzettsége (természetesen az anya magasabb végzettségéhez társul a jobb gyerek-könyv viszony), ugyanakkor a mesélésnél kicsit más a helyzet: „Az apák iskolai végzettsége és a mesélés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben való részvétele kö-

zött erősnek mondható és szignifikáns összefüggés van: a magasabb végzettségű apák többet mesélnek és többet nézegetnek képeskönyvet a gyermekkel, mint az alacsonyabb végzettségűek. Az anyák esetében a két változó közötti gyenge kapcsolat azt mutatja, hogy az anyák iskolai végzettségüktől függetlenül vesznek részt a helyzetekben: a mesélést a gyermekek gondozásának, nevelésének szerves részeként tartják számon. A könyvek megszerettetésében viszont sikeresebbek a magasabb végzettségű anyák. Ebből arra következtethetünk, hogy a mesélés, képeskönyv-nézegetés gyakoriságán túl számos más tényező is befolyásolja a gyermek könyvhöz való viszonyának alakulását.” (Tóth 2019)

Az egyértelmű, hogy a nyelvi szocializáció eredményességét jelentős mértékben befolyásolja a bontakozó literáció környezet általi támogatása, ennek módja azonban szociokulturális helyzettől függ. Egy bölcsődések és szüleik körében végzett kutatás (Nyitrai 1995) eredményei szerint az anya iskolai végzettsége jelentősen befolyásolja a gyermek könyvszeretét, az apák iskolai végzettségének lényegében nincs ilyen hatása. Ugyanakkor az apák iskolai végzettsége és a mesélés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben való részvétele között erősnek mondható és szignifikáns összefüggés van. Az anyák esetében a két változó közötti gyenge kapcsolat azt mutatja, hogy az anyák iskolai végzettségüktől függetlenül vesznek részt a helyzetekben, a mesélést a gyermekek gondozásának, nevelésének szerves részeként tartják számon. A korai életszakaszokban leggyakrabban a „történetmesélés” időben is szervesen kapcsolódik a gondozási tevékenységhez. Gyakran az édesanyák fürdés közben elevenítik fel gyermeküknek mesélés formájában a napi történéseket, vagy éppen etetés közben mesélnek rossz étvágyú kicsinyüknek, ezzel is elterelve figyelmüket a háritandó tevékenységről. A „fejből való mesélés” mellett azért a nagy átlagot tekintve az otthoni mesélés elsősorban könyvhöz kötött tevékenység. A mesék tartalmának színesítésében a könyvek illusztrációjának jelentős szerepe van gyermekkorban, így azok minősége, ízlésessége egy nagyon fontos tényező. A 2-4 éves gyermekek a képekről beszélgetést, mesélést és a szöveg felolvasását egyaránt igénylik. A szülők iskolai végzettségétől is erősen függ, hogy a gyermek mennyit kérdezzet a képeskönyv-nézegetési helyzetekben, feltételezhe-

tően a magasabb végzettségű szülő válaszkészsége jobb, a beszélgetés tartalmilag érdekesebb a gyermek számára (Nyitrai 2010). A család szerkezete, a családtagok egymással való kapcsolatának minősége és a családon belüli kommunikációs folyamatok jellege erős befolyást gyakorol a mesélési szokásokra (Belsky 1989, idézi: Nyitrai 2010).

A 2017-es és 2019-es reprezentatív felmérések, valamint Nyitrai Ágnes korábbi nem reprezentatív felméréseinek eredménye az apák végzettségének és foglalkozásának, valamint gyermeküknek való olvasási szokásaik között felkeltette az érdeklődésemet a szülői szerepek közötti különbségekre, különösen az édesapák jelenléte a bontakozó literatúra területén.

Az apák szerepéről, modellként funkcionáló értékéről egyre többet hallani, olvasni annak ellenére, hogy a mindennapi tapasztalat alapján is lényegesen kevesebb időt töltenek gyermekeikkel. Az apa modell értékét leginkább a kitartás, szófogadás, engedelmesség és a munkaszorgalom kapcsán hozzák fel, de fontos jelenlétük az önbecsülés, önbizalom és önértékelés alakulásában is. Ugyanakkor az apák számára nagyon lényeges erősítő feleségük támogatása saját szülői kompetenciájuk megítélésében, gyakran modellként tekintenek feleségükre szülői szerepüket illetően, „úgy fogom csinálni, mint az asszony”. Az anyáknál férjük értékelése együtt jár kisgyermekük értékelésével, vagyis: azok az anyák, akik pozitívan értékelik férjüket, több dicséretben részesítik gyermekeiket (Sears–Maccobby 1957, idézi: Belsky 1989) Ez természetesen fordítva is igaz: a házastárssal való elégedetlenség esetén csökken a gyermek elfogadása, ami napjainkban a pszichológia jelentős kutatási területe is. Az anyák inkább képesek fenntartani szülői kompetenciájukat házassági problémák esetén, mint az apák (Volling–Belsky, 1992, idézi: Vajda–Kósa, 2005). Az apáknak a karrierbe, munkába való „menekülése” háttérben gyakran a szülői szerepben való érvényesülési képtelenség áll (Heath, 1976, idézi: Belsky, 1989). A Maslow-féle szükségletpiramis alapján ez elsősorban a biológiai szükségleteket meghaladó szükségletek kielégítésében okoz(hat) nehézségeket, vagyis: az élet fontos helyzeteiben nehézségekkel küzdő szülő feltételezhetően kevesebbet játszik gyermekével, kevesebbet mesél neki, sőt a gondozási tevékenységek elvégzésében is „hiányterületek” alakulhatnak ki. Az intézményszerű segítő pedagógiai beavatkozásoknak erre fokozott figyelmet kell fordítani.

A családszerkezet sokféleségének általánossá válása is érdekes kutatási területeket nyit meg. A családszerkezet és a kommunikatív képességrendszer fejlődés közötti összefüggéseket Sugárné (2001) vizsgálta. Az egyszülős családokban nevelkedő gyermekek esetében az óvodáskor kezdetére tisztább a hangejtés és jobb a párbeszédkészség, erősebb a beszéd szituativitása. Összefüggő beszédben, például képleírásban, történet elbeszélésben mondataik töredékesebbek, célszerűtlenebbek. Kétszülős családban élő gyermekeknél pontosabb szövegértés, tömörebb megfogalmazás figyelhető meg mind az összefüggő, mind a párbeszédes helyzetekben. Vajda és Kósa (2005) érinti a szülők közötti kommunikációs különbségeket is: eredményei szerint az anyák többször reagálnak, mint az apák, kivéve a mesélés és a tévénézés helyzeteit. A gyermekkel való foglalkozás tekintetében jelentős különbség van az anya és az apa között: az anya inkább támogat, az apa inkább stimulál (Roediger et al 1984, idézi: Vajda–Kósa 2005).

Nemcsak a kommunikációban, hanem a játékban is jelentős különbségek vannak: az anyák inkább több verbalitást igénylő, didaktikusabb játékokat kezdeményeznek, az apák pedig inkább az izgalmasabb, több fizikai aktivitást igénylő játékokat részesítik előnyben (Vajda–Kósa 2005). Réger Zita (1990) kiemeli a felnőtt-gyermek beszédkapcsolatnak az adott kultúrától való függését is. Schieffelinre és Ochsra hivatkozva a kommunikáció két alaptípusát különbözteti meg: „A gyermekközpontú változatban a felnőtt (vagy a kisbabával, kisgyermekkel kommunikáló idősebb gyermek) témaválasztásban, beszédmódban és a beszédmegértési stratégiák megválasztásában egyaránt a gyermekhez alkalmazkodik,...a helyzetközpontú kommunikáció esetében a gyermektől várják el, hogy az éppen felmerülő beszédhelyzet kívánalmaihoz alkalmazkodjék, s ebben a közösség által elvárt módon nyilatkozzék meg...” (Réger 1990: 83., idézi Nyitrai 2010.).

Optimális esetben a fejlődés meghatározott pontján a gyermekközpontú kommunikáció természetes módon vált át helyzetközpontúra. Az idő előtt megjelenő helyzetközpontúság nehezíti a kommunikációs fejlődést az erős normativitás miatt. Rodriguez és mtsai 2003 (idézi Nyitrai 2010) három nagy tényezőcsoportot emelnek ki: (1) a literációs tevékenységek gyakoriságát, (2) az anyai viselkedést (a kognitív ösztönzés és a szenzitivitás vonatkozásában) és

(3) a gyermekek életkorának megfelelő könyvek és játékok meglétét. Kutatásaik során a 36 hónaposnál fiatalabb gyermekek esetében azt tapasztalták, hogy a literációs fejlődés és a nyelvi-kognitív fejlődés közötti összefüggéseket leginkább az anya életkora, iskolázottsága és foglalkoztatási státusa, az apa jelenléte (a gyermekkel élése), a gyermek neme és a testvérsorban elfoglalt helye befolyásolja. A magyarországi tapasztalatokhoz hasonlóan a fiatal, kevésbé iskolázott anyák gyermekeinek fejlődési mutatói rosszabbak. Ugyanígy negatív hatású, ha az apa nem él a családdal (Nyitrai 2010). Érdekesek az elsősülöttség előnyéről és a lányok jobb eredményeiről szóló kutatások is. Hétköznapi példákkal is megerősített tény, hogy a lányokkal a szülők gyakrabban folytatnak literációs tevékenységeket, melynek oki hátterének felderítése is érdekes kutatási téma lehet. A képeskönyv-nézegetés, olvasás helyzetei elképzelhetetlenek a szülők támogató jelenléte nélkül, a szituációk középpontjában a szülő és a gyermek közötti érzelmi kapcsolat áll. Bus (2002) a korai kötődés és a mesélés összefüggéseire hívja fel a figyelmet. Kutatásai szerint bizonytalan kötődés esetén az anyák kevésbé tudták a gyermek életkorának megfelelően alakítani az interakciót, beszélgetés helyett inkább felolvasták a könyvben szereplő szöveget (18 hónapos gyermekek esetében).

Az anya túlőszönző vagy túlkontrolláló magatartása a gyermekben ambivalenciát idéz elő a könyvekkel szemben. Idősebbek (30-38 hónapos gyermekek) körében végzett vizsgálataik során azt tapasztalta, hogy ugyanazon könyv ismételt olvasása során a gyermek erősen ragaszkodik a „hivatalos verzióhoz” (Bus 2002; idézi Nyitrai 2010). Bus (2002) feltételezi, hogy a gyermek képeskönyv-nézegetési helyzetekben való aktív részvétele és tanulása erősen függ attól, hogy a szülő mennyire képes áthidalni a távolságot a könyvben megjelenő világ és a gyermek világa között.

Mikro- és makrokörnyezetemet figyelve az apák és a gyermekek interakcióiban – így a mesélésben is – nagyobb szerephez jut a humor, a kihívás, a „hancúrozás”. Ha tevékenységi kört kellene meghatározni az apáknál, hogy mi a leggyakoribb a gyermekkel töltött idejében, valószínű, hogy nem az olvasás, mesélés kerülne az első helyekre. Az együtt töltött minőségi időnek fontos szerepe van, hogy egy apa-gyermek kapcsolat bensőséges legyen, s a minőségi együtt töltött idő fogalmába tén a meseolvasás is be tud kúszni egyre több

családban. A gyermekek fejlődépszichológiai sajátosságait és elfoglaltságukat tekintve nagyjából hatéves korig tart az az időszak, amikor a család esténként még együtt tölthet el időt, játszhatnak, mesélhetnek stb. Ettől az életkortól azonban folyamatosan nyílik a világ a gyermek számára, természetes, hogy távolodik a szüleitől, s mindezzel együtt az anya, valamint az apa is egyre nehezebben férkőzik be szülöttjük világába, melyet a technikai robbanás ténye még inkább igazol.

Legfontosabb feladat lenne felgyorsult világunkban az idővel való folyamatos zsonglórkedési kényszerben az, hogy megértessük a szülőkkel – így a család anyagi jólétéért felelős apákkal is –, hogy hat év egy felnőtt életében jelentős, de nem meghatározó, az időintervallumban elmulasztott tevékenységek pótolhatóak, de a gyermekük első hat évében elszalasztott idő nem pergethető vissza. A „mesével bejutni az egyetemre” találó program tán az apákhoz is eljut, s gyermekük egzisztenciájának teremtésében is elhiszik a heti 1-2 (esetleg 3-4) mesélés fontosságát.

Vizsgálati anyag és módszerek

A választott vizsgálati módszerek (interjú) ismertetése, célszerűségének indoklása

Adatgyűjtésem módszerül kvalitatív eljárást, az interjút választottam, mely mennyiségi mutatókon kívül „meleg” mutatókra és miértekre is rávilágíthat az olvasóvá nevelés témakörén belül a 3-5 éves korosztályra vonatkoztatva. A pedagógiai kutatásokban időigényessége miatt korlátozottan alkalmazott módszer ez (Kontra 2011), mindez szembeállítható azzal a ténnyel, hogy „interjú társadalomban” élünk. Mivel a beszélgetés az emberek közti érintkezésnek, ezáltal a tudás megszerzésének alapvető forrása, így egyáltalán nem elvetendő az interjú – különösen személyes volta miatt – mint kutatási módszer.

A kutatási módszerem kiválasztását befolyásolta az a tény is, hogy „az interjú széles körben alkalmazható: lehet fő adatgyűjtési eljárás, de alkalmazható a témaexploráció szakaszában is.” (Szokolszky 2004: 456.)

A 2017 és 2019-es olvasásvizsgálat elemzései a 3-5 éves korosztály témakörében engem félig strukturált interjú készítésére motiváltak, ezen belül pedig a tematikus interjúkészítéssel terveztem az adatgyűjtésemet.

Számomra a tematikus kérdőív strukturált kérdéseinek összeállítása volt könnyebb feladat, nehezebbnek bizonyult az interjúalanyok saját gondolatainak irányítására való felkészülés, s a megvalósításkor a „téma medrében való tartás.” Céлом az interjúkészítés közben és alatt is az volt, hogy megértsem a látszólagos következetlenséget és ellentmondásokat.

Az interjúkra való felkészülés: A félig strukturált kérdőív kérdéseit javarészt memorizáltam, hogy a kötetlenséget ne törje meg a kérdések felolvasása. Az apukák előzetesen az interjúról csak annyit tudtak, hogy gyermekük nevelésével kapcsolatban teszek fel pár kérdést. Tudatosan nem szűkítettem a témát az olvasóvá nevelés területére, hogy az anyukák ne instruálják őket előre a „normának megfelelő” válaszokra. Egy esetben így is megtörtént, hogy apukával történt interjú után, fél órán át kaptam feleségétől a „helyesbítő” válaszokat Messengeren, mivel szerinte a férje nem jól közölt adatokat. Természetesen az interjúválaszok értékelésekor az eredeti, „apukás” válaszokat vettem alapul.

A kutatás helye és ideje

Nem longitudinális, kvalitatív kutatásomat a Nagykanizsa Központi Óvoda tagintézményeiben kívántam végezni 2022 decembere és 2023 januárja között. Az interjúalanyok válaszadási hajlandósága az elgondolásomnál alacsonyabb volt. A vártnál nehezebbnek bizonyult az édesapák „elérése” az interjúra. Eredeti célom – mint fentebb említettem – az volt, hogy munkaviszonyom alapjául szolgáló köznevelési intézményem apukái közül próbálok potenciális adatközlőket megszólítani. Öt sikertelen elérési kísérlet után – melyből egy volt egyértelmű „nem válasz”, négy betegségre, családtag betegségére, különböző elfoglaltságokra hivatkozás (pl. munkahelyi terhelés, túlórázás, kollégák helyettesítése) – változtatnom kellett az interjúalanyok elérési „útvonalán”. Mindezt leginkább azért tettem, mert önmagam motivációját vesztettem el a kutatás lebonyolításához. A következő kísérletem a magánvállalkozásom irányából történő interjúalany-keresés volt. Itt már sokkal előnyösebbnek bizonyult a válaszadási hajlandóság. Kilenc megszólított (illetve négy esetben anyukán keresztül megszólított) apukából hét vállalta az interjúalany szerepét. A gyermekközösségeket és családjukat érintő influenzaszerű megbetegedések halmozódása miatt az interjúk felvétele egy hónap késéssel valósult meg. A napszakhoz és a konkrét beszélgetés időpontjához az apukák elfoglaltságainak megfelelően én alkalmazkodtam. Egy esetben volt az édesapa válasza az, hogy ő rugalmas munkabeosztásban dolgozik, én mondom meg azt az időpontot, ami nekem felel meg. Az interjúkészítés tervezett időpontját az alanyok részéről, előre nem látható elfoglaltságuk miatt két esetben kellett módosítani. A tervezethez képest módosítanom kellett az interjúkészítés helyszínét is, mivel eredetileg köznevelési intézményekben gondolkodtam a felvételben, de a magánszférába való „átrendeződés” miatt, ott kellett a tárgyi feltételeket biztosítanom, ami valójában nem jelentett nehézséget. Mivel több terem áll rendelkezésemre, így az is megoldható volt, hogy egyik teremben zajlott az interjúkészítés apukával, a másikban – ha anyuka ragaszkodott a kísérethez – játszhatott a másik szülő a gyermekével.

A célcsoport, elemszám meghatározása

A tervezett célcsoport 3-6 éves gyermekek édesapja, $n = 7$.

Az interjút adó alanyok közül egy sem tartozott a közeli ismerősi körömbe, a végzettségét is előzetesen csupán egy édesapának tudtam. Gyermeke képeségfejlődési folyamatban kapcsolatban előzetesen 3 apukával beszélgettem hónapokkal az interjúkészítés előtt, 2 apukával voltam „köszönő viszonyban”, gyermeke foglalkozásokra való „kísérgetése” révén, 2 apukával pedig az interjúkészítés előtt soha nem is találkoztam. A személyes találkozás hiánya, illetve a közeli ismerősi kapcsolat nélkülsége ellenére mutatkozó magas interjúhajlandóság, a magánvállalkozás irányából elindulva, engem is meglepett, függetlenül attól, hogy tisztában voltam ennek az ellátási formának a nagyobb erkölcsi elismerésével. Tudtam, a gyermekük fejlődésében való hit megnöveli az ellátó személybe vetett hitet is (bár ez valójában körkörös kapcsolatnak, kölcsönhatásnak mondható). A magánszférában történő ellátás személyét akár egészségügyi, akár köznevelési vonalon a szülő önmaga választja gyermekének, így a szakemberbe vetett bizalom is egyértelműen magasabb, mely az interjúkészítés őszinte, oldott légkörét garantálta.

A mintaválasztás módja, beválasztási kritériumok

A mintaválasztás randomizált kiválasztás volt. Beválasztási kritériumnak kizárólag a gyermekek életkorát tekintettem (3-6 év). Kizárási kritériumom nem volt.

A kutatási eszköz ismertetése, interjúterv

Interjúm kérdései között előre tervezettek voltak bevezető kérdésként édesapák gyermekükre vonatkoztatott kedvenc időtöltésük, és egy szabad asszociációs kérdés a mese szóról. Direkt kérdésként olvasási szokásokról, az olvasás

gyakoriságáról, olvasás alkalmairól, olvasási közegről, házi könyvtár nagyságáról, olvasási élményekről, olvasói menüről és az olvasói ízlés alakulásáról érdeklődtem. Kíváncsi voltam az édesapák bontakozó literatúra fontosságáról kifejtett véleményére és abban az apai szerep megítélésére, esetleges érzelmi hátterek feltárásával (*lsd. 1. számú melléklet*).

Az interjúkészítés légköre

Az interjúkészítés közvetlen, nyugodt beszélgetésre alkalmas feltételeinek megteremtése nagyon fontos feladatomból volt. A kvalitatív kutatásról szóló szakirodalom (Szokolszky 2004; Kontra 2011) is minden esetben követelményként jelöli meg az oldott, külső zavaró tényezőktől mentes légkört, mint az interjúkészítés szükséges, de nem elégséges feltételét. A következményektől, elvárásoktól mentes válaszadás érzésének megteremtése az őszinte megnyilvánulások alapja. Úgy érzem – és a válaszok elemzéséből következtetve objektív ténynek is tekinthetem –, hogy minden esetben sikerült az interjúalanyoknál elérni a nyugodt, közvetlen beszélgetésre alkalmas légkört. A kezdeti feszültséget, nyugtalanságot, esetleges szorongást inkább azoknál az apukáknál vettem észre, akiket feleségük – esetleg nagyobb ráhatással – ajánlott be interjúalanyként, de a spontán beszélgetésekbe épített humor és a bevezető kérdések során ők is oldódtak. Rendkívül egyedi, úgynevezett „bevallalós” válaszokat nagy szakmai elégedettséggel hallgattam és jegyzeteltem. Már az interjúkészítés során felillant bennem az az érzés – ami lehet a nem tudatosult előzetes ismereteimből adódó intuíció –, hogy ha anyukákkal alkotott úgynevezett kontrollcsoportot tudnék szervezni, és az adatközlők válaszát objektivizálni tudnám, akkor a valósághoz közelítőbb válaszokat szerintem az apukáktól lehetne nyerni.

Az interjúkészítés rögzítésének a módja

A tervezetthez képest változtatnom kellett a rögzítés diktafonos módján is, mivel az alanyok felkérése során az első apuka kérdése, rögtön az volt, hogy „ugye, csak felvételkedzés nélkül beszélgetünk?”. Mivel az első alanynak ezt megígértem, így a többiek számára az egyenlő esélyek elv alapján ugyanezeket a feltételeket biztosítottam. Az információk rögzítését beszélgetés során és közvetlenül utána írásban, jegyzeteléssel tettem. Előtte, közben és utána is úgy éreztem, hogy hitelesen tudom ily formában is az adatokat „megörökíteni”, hisz a pedagógiai szakszolgálat szakértői bizottságában csaknem két évtizedig végzett munka felkészített a pedagógiai, gyógypedagógiai témájú beszélgetések gyors jegyzetelésére, melyhez már a sajátos rövidítési formulákat is kidolgoztam.

Az adatok elemzése, vizsgálati eredmények bemutatása

A kvalitatív módszer kvantifikálási csomópontjai

Az interjúk kiértékelésénél, elemzésénél a vártnál nagyobb könnyebbséget adott az a tény, hogy az interjúalanyok válaszai könnyen voltak „kulcsszavakba” csoportosíthatók, így azokból, ha minimális szinten is, de mennyiségi mutatókat is sikerült meghatároznom, ötvözve a kvalitatív és a kvantitatív kutatási módszereket. Az interjúalanyok alacsony száma ugyan nem teszi lehetővé a kvantitatív elemzés után sem egyértelmű következtetések levonását, de az eredmények tovább gondolásra, további kutatások tárgyát képező kérdések felállítására, problémafelvetésekre alkalmasak lehetnek.

Adatközlők száma, életkora, végzettsége

Az interjúalanyok életkora 38 és 46 között volt.

Életkor	20-30	30-40	40-50
		1	6

1. táblázat: Adatközlők életkora

Iskolai végzettségüket az alábbi táblázat mutatja, mely alapján egyértelmű, ilyen kis mintavételnél is a felsőfokú végzettségűek felülreprezentálása a 2017 és 2019-es olvasásvizsgálatokhoz képest. Érdekes információ volt számomra viszont az a tény, hogy már a két reprezentatív olvasásvizsgálat összehasonlításánál is longitudinálisan nőtt az apák „iskolai végzettségi státusza”. „Az apák, vagy aktuálisan az apa szerepét betöltők között 2017-hez képest kevesebben vannak az általános iskolával vagy annál is alacsonyabb végzettséggel rendelkezők (10,3-ról 14 9,6%-ra csökkent) és többen a főiskolai vagy egyetemi oklevéllel bírók (14,0%-ról 16,7%-ra nőtt) (Tóth 2019). Ezen adatok ismeretében nem csoda, hogy a kvalitatív, személyes jelenlétet igénylő kutatásom fe-

lülreprezentálta a felsőfokú végzettségű apukákat, sőt meglepő az volt a számomra, hogy a véletlenszerű, random kiválasztásomban 2 szakmunkásvégzettségű adatközlőm is akadt.

Végzettség	8 általános	Szakmunkás	Érettségi/Teknikum	Főiskola	Egyetem
		2	2	1	2

2. táblázat: Adatközlők iskolai végzettsége

Érdekes, hogy az interjúválaszokat külön-külön elemezve, majd az eredményeket összevetve, nem derül ki a válaszokból az apuka iskolai végzettsége. Meglátásom alapján jelen interjúalanyaim az óvodáskorosztály olvasóvá nevelésének fontosságát nem az iskolai végzettségük alapján határozták meg, hanem, mint a következőkben még részletezni kívánom, inkább gyermekkori élményeik, családjuk kulturális értékrendje alapján. Előbbi következtetésem egyezést mutat Nyitrai (1995) publikációs adataival, mely egy bölcsődések és szüleik körében végzett kutatás eredményét ismertette, melyben az anya iskolai végzettsége jelentősen befolyásolja a gyermek könyvszeretét, az apák iskolai végzettségének lényegében nincs ilyen hatása.

Szabadidőeltöltés formái és mese, mint hívószó (szabad asszociáció)

Az interjúra való ráhangolásképpen két bevezető kérdést tettem fel az édesapáknak: az első a gyermekével való szabadidő-eltöltésre vonatkozott (Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?), majd a „mese” szóról előhívandó élményekre: (Milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?):

Édesapák legkedveltebb szabadidős elfoglaltság gyermekével	
Tág értelemben az olvasóvá neveléssel kapcsolatos	Nem olvasással kapcsolatos
1	6

3. táblázat: Kedvenc szabadidős elfoglaltság

Válaszok: Kirándulás (2 esetben), beszélgetés (1), legózás, (1), minden, de leginkább a strandolás. (1)

A táblázatba foglalt válaszokból is látszik, hogy a bevezető – általánosságban a kedvelt szabadidőelfoglaltságra vonatkozó – kérdésre a 7 válaszadó közül csupán egy jelezte, hogy neki a gyermekével – anyanyelvi nevelés szempontjából az olvasóvá nevelés területéhez tartozó – a beszélgetés a kedvelt tevékenysége. Mindez azt jelzi a számomra, hogy a bontakozó literáció érdekében végzett közös szabadidőeltöltési formák még nem épültek be megfelelő hangsúlyal a kérdezett családjaim életébe

A második interjúkérdésre a szabad asszociáció módszerével az édesapák felidézhatték mindazt a gondolatot, élményt, ami legelőször a mese szóról eszükbe jutott. Érdekes, hogy egy édesapától sem érkezett pontosító visszakérdés, hogy az élmény például a gyerekével legyen-e kapcsolatos. Szerintem rendkívül informatív, hogy e kérdésre kellemes régi emlékeket, szülőktől, nagyszülőktől hallott meséket, szituációs helyzeteket a megkérdezettek több, mint 70%-a idézett fel (5 adatközlő), s csupán 2 édesapa volt, aki nem saját gyermekkorai, hanem gyermekével kapcsolatos élethelyzetet idézett fel. („Bébi úr jut eszembe”, „M miatt a kreativitás.”) A szabad asszociációval előhívott gyermekkorai emlékek magas aránya bizonyítja azt a tényt, hogy a mesélés milyen maradandó, generációkon átívelő érték és élményátadó funkcióval rendelkezik.

Máté Gábor magyar származású kanadai pszichiáter szerint a régi, időket átélte kultúrák bölcsessége, átörökítendő értéke évszázadok, gyakran évezredek során halmozódott fel. Az egészséges kultúrákban jelen vannak olyan rítusok, szokások, melyek megvédnek saját magunktól és megóvják az emberi élethez szükséges értékeket még akkor is, ha mindennek nem vagyunk tudatában. Máté meglátása alapján egy kultúrának mindenképp védelmeznie kell a lényegét és azt a képességét, hogy reprodukálja önmagát, vagyis a gyermekek szüleikhez való kötődését (Máté, Gordon 2021). Szerintem csodás dolog, amikor egy mese szó hallatán a racionális gondolkodású édesapák érzelemmel töltött, generációs családi élményeket sorolnak fel, spontán átérezve a mese

családösszetartó erejét is. (Például: „Pozitív élmények jutnak eszembe a múlt-ról.” „Pozitív élmények.” „Nagymamám régi családi történetei, nem igazi me-sék, hanem történetek.”)

Házi könyvtár/ gyermekkönyvtár mennyiségi mutatói, „átörökített” könyvek

Darabszám	1000	200–250	100–150	70–70	35–40
Házi- könyvtár nagysága -	1 fő	5 fő		1 fő	
Gyerme- keknek szóló könyv -		2	3	1	1

4. táblázat: Családi házi könyvtár/gyermekkönyvtár mennyiségi mutatói

A kapott adataim alapján, a 7-ből 5 esetben a házi könyvtár nagysága 200–250 darabra tehető, ami több, mint a 2017-es, 2019-es vizsgálatokban jelzett mennyiség, ahol a kérdezettek 60%-nak 1-100 könyve volt. Kérdésként merül fel bennem, hogy az én adataim alapján a kérdezettek házi könyvtár nagysá-gának mértéke az édesapák végzettségének felülreprezentálásával, vagy csu-pán a generációkon átívelő olvasást tisztelő értékek miatt van.

Az édesapák saját gyermekkorukból „áthozott” könyvével kapcsolatban két kérdést tettem fel: („Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éve-iből maradt fent? Mi ez?” Valamint: „Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyv-höz?”)

A saját gyermekkorából a hét kérdezettből háromnak maradt fenn mese-könyve, melyeknek a címét is fel tudták idézni (Ezeregyéjszaka meséi, Grimm-mesék, Holló Király, Álomba ringató mesék, Szutyetjejev: Vidám mesék). Egy édesapa nem tudott könyvcímet felsorolni, mivel azok a padláson vannak, s ez rendkívül bosszantotta is. Egynek egyáltalán nem maradt fenn, s ő szintén méltatlankodását fejezte ki. („Nem, mert én kutyafülű voltam.”)

A négy édesapa, akinek nem marad meg gyermekkori mesekönyve, rögtön hivatkozott a feleségére, akinek viszont igen, s ezeket a mesecímeket kérés

nélkül felsorolták. Úgy vélem, nekik is fontos az könyv, mint átörökített, objektivizálódott kulturális érték jelenléte a családban, s az már mellékes, hogy melyik szülői szerep adja tovább mindezt.

A családi örökségként kapott könyvhöz/könyvekhez a kérdezett édesapák meglehetősen erős intenzitású élményeket soroltak fel, melyet az interjú közben gesztusaik, tekintetük, arcmimikájuk is igazolt.

Az alábbiakban szó szerint sorolom fel a válaszaikat, melyek önmagukért beszélnek:

Milyen élmény fűzi Önt ezekhez a könyvekhez?

„Családi élmények, ebből mesélt anyu és a mama is.”

„Édesanyám szokott nekem ebből mesélni.”

„Bambis meséskönyvről nagyon szép emlékeim vannak. Nagyon szép volt a borítója. Bambi, fehér alapon.”

„Hát az én korosztályom még gyűjtötte a könyveket. Megláttam a könyvesboltban és örültem, ha megkaptam a kedvencem és kezembe foghattam.”

Olvasói szokások, olvasói alkalmak, olvasói menü

Kérdésem a következő volt: „Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?”

Adatközlőim családjában az olvasás gyakoriságát (szülői szereptől függetlenül) a következő táblázatban foglaltam össze:

A gyermekének való olvasás gyakorisága a családban		
Naponta	Hetente többször	Hetente
6	1	

5. táblázat: Az olvasás gyakorisága a családban

A hét adatközlő interjú alany közül 6 válaszolta határozottan és egyértelműen, hogy naponta történik családjukban meseolvasás a gyermek(ek)nek. Ez az adat magasabb, mint a 2019-es olvasásfelmérési vizsgálat eredménye, ahol a megkérdezettek (vegyesen anyukák és apukák egész számra kerekítve az ér-

téket) 60%-a válaszolta, hogy naponta mesél gyermekének, míg a hetente egyszer-kétszer olvasók száma 26% volt. Mivel a mérések nem összehasonlíthatóak sem a vizsgálati módszer, sem adatközlő, főleg nem reprezentitás szempontjából, így az adatok csak tájékoztató jellegűek.

Gyermekének való olvasás gyakorisága édesapa részéről	
Naponta	1 fő
Minden második nap	1 fő
Hetente 3-szor, 4-szer	2 fő
Hetente kb. egyszer	1 fő
Ha anya kiesik	1 fő
Soha/ Pontosítás: „De egyszer-kétszer már meséltem.”	1 fő

6. táblázat: Gyermekének való olvasás gyakorisága édesapák részéről

Ez a válaszadási mintázat felülmúlta az elképzeléseimet. A hagyományos apai szerep mellett, mely elsősorban az anyagi biztonság megteremtését jelenti, az édesapák több, mint 50%-a hetente legalább egyszer mesél gyermekének. Mindez szerintem egy nagyon jó aránynak tekinthető, és a hagyományos nemi szerepek árnyaltságát is jelzi.

Bátki és Ribiczey (2021) a családi szerepek változásával kiemeli, hogy azok oka leginkább abban keresendő, hogy kontextuálisak, környezeti és kulturális hatásokkal jelentősen átítatottak. A történelemben, de akár a családi életutakon is megfigyelhetők a változások a szülői vagy éppen a gyermeki szerepkörökben.

Érdekesnek tartom, hogy a mesélés fontosságának a tényét a saját családjából hozó apukák, mind női szerepekhez, nagymamájukhoz, édesanyjukhoz kötik, ugyanakkor önmaguk már természetesnek veszik férfiként a gyermeknek való mesélést. Egy-két generációs különbséggel már ennyit változhat az olvasóvá nevelés szerepkötöttsége is.

Mindezzel együtt szerintem az is igaz, hogy a férfiak otthoni gyermekgondozási munkákba való bevonása nagymértékben azon múlik, hogy a nők mennyire hagyják „bevonódni” a férfiakat ebbe a tevékenységbe, azaz ez inkább a

nők, mintsem a férfiak akarata (Bátki–Ribiczey 2021) Ezen állítás alapján a mesét olvasó interjúalanyaimnak inkább a párja akarata dominál, mint saját értékátadó attitűdje.

Az anyák „család az első” szerepkörével ellentétben az apák szerepével kapcsolatban már kettős elvárás fogalmazódik meg, miszerint gondoskodjon a család megélhetéséről, de lehetőleg vegye ki a részt a gyermeknevelésben is, az anya elvárásai alapján. A környezetemben gyakran tapasztalt anyai jelzés alapján, miszerint a háztartási és gyermeknevelési feladatokban jól esik a férj segítsége, megerősíti Marinkó (2015) azon kutatása, mely alapján a nők nagy része méltányosnak tartja hazánkban azt a jellegzetesen fennálló munkamegosztást, amiben nem csak női szerephez kötött a gyermekek gondozása és nevelése. (Marinkó 2015; idézi (Bátki–Ribiczey 2021) Érdekes megállapítás, hogy a férfiak szívesebben foglalkoznak a gyermekkel, mint a háztartási munkákkal, azt élvezetesebbnek, kreatívabb tevékenységnek tartják, mint az egyéb rutin jellegű feladatokat (Bátki–Ribiczey 2021) Ez alapján bizakodhatunk abban, ha egy férfi választhat a mosogatás és az olvasóvá nevelés között, az utóbbit fogja választani, persze a lényeg az, hogy az „asszonyok”, vegyék el a „passzolás” lehetőségét a párjuktól.

Az édesapák olvasóvá nevelés feladatába való bevonása szerintem a korai intervenciós programok meghatározó részévé kell válniuk, nemcsak a nemi szerepek kiegyensúlyozására való törekvés, egymás tehermentesítése miatt, hanem a feltöltődési lehetőség miatt is, hisz az esti meseolvasásba „bevonódó” interjúalanyaim igen erős pozitív, már-már flow élményekről számoltak be.

Érdekes, hogy amelyik édesapa nem, vagy csak ritkábban olvasott gyermekének a munkahelyi elfoglaltság mellett, az édesanya mesélésben kompetensebb voltára tett jelzést: *„A-nak szebb hangja van.”* A másik édesapa, aki nem olvasott gyermekének, rögtön jelezte: *„Én nem olvasok, de O. igen. Nálunk mindenkinek meg van a maga feladata.”*

Kíváncsi voltam arra is, hogy az édesapák, milyen életkörülményváltozásban látnák a lehetőséget arra, hogy többet meséljenek (Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?), bár erre a kérdésre a választ könnyen meg lehetett jósolni.

A válaszadó apukák mindegyike – a vártak megfelelően – a több szabadidő esetén látta a nagyobb „bevonódási” lehetőséget az esti mesélésben. Erre a kérdésre a válasz – mint már említettem – előre tervezhető volt, s a feltevését nem csak az információszerzési igény, hanem az édesapák lelkiismeretének felmentésére szolgáló késztetésem motiválta. Egy nap 10-12 órát dolgozó édesapától nem feltétlen várható el, hogy türelmes, élményt adó mesélésben részesítse gyermekét. A Maslow-piramis szükségleteinek hierarchikus rendszerbe szerveződése alapján egyértelmű, hogy a magasabb, például esztétikai, kulturális élményt nyújtó tevékenységekre figyelem csak akkor jut, ha alapszükségleteink, például az alvás, az éhség ki vannak elégítve. Ugyanezzel a szükséglethierarchiával magyarázható annak az édesapának a magatartása, viselkedése, aki sok munkájára hivatkozva nem vette ki egyáltalán a részét az esti mesélésből, s magyarázatként felhozta, hogy a fáradtság miatt képtelen lenne odafigyelni arra, amit olvas. Magyarázatként említette, hogy ha fáradt lenne, valószínű türelmetlen is, és ezt a gyermeke is megérezné. Érthető, hogy amíg egy egyén minden affektív és kognitív energiáját lefoglalja az, hogy az alapszintű működésüket biztosítsa, nem jut már belőlük arra, hogy önfeledten meséljenek gyermeküknek (Jakobovits 2021) Ez pont azért van, mert a hiányszükségletek lényege éppen az, hogy nem tudunk megfeledezni róluk, ha alacsonyabb szinten energia hiány észlelhető, szervezetünk a hiányállapot megszüntetését tekinti elsődleges feladatnak (Jakobovits 2021)

Nem szabad azonban arról sem megfeledezünk, hogy Maslow hierarchikus rendszerszemléletét már korábban sokan megkérdőjelezték. A kritika alapja volt, egyrészt, hogy a „minta” az angolszász kultúra átlagemberére jellemző, valamint a valóságban sokszor tapasztalható olyan eset, amikor több szükséglet motiválja az egyént, s nem lehet ezeket hierarchiába sorolni. Arra is számos példát hozhatunk fel a tudomány, művészet világából, hogy valakit úgy motivál egy magasabb szintű szükséglet, hogy az alatta levők hiányosan, vagy egyáltalán nem kielégítettek. „Dopamin-, adrenalintermelés örömeiben lebegő” önmegvalósító sokszor nem érez éhséget, fáradtságot, sőt még fájdalmat sem. S mindez igaz arra az adatközlő apukára is, aki úgy nyilatkozott, hogy akármilyen fáradt is az esti meseolvasás a gyermeke számára létszükséglet, enélkül nem tudná lezárni a napot.

A következő kérdésem az olvasási alkalmakra irányult. Minden rendszeresen, vagy alkalmanként mesélő kérdező leginkább az esti időpontot jelölte meg. A 2019-es olvasásvizsgálatban az olvasás alkalmairól szóló kérdésre 3-18 életkor vonatkozásában „Hol és mikor (milyen alkalmakkor) szokott (a gyerek neve) könyvet olvasni?) hasonló információt adtak, hisz a legtöbben „otthon hétvégén és otthon hétköznap esténként” választ adták.

Az olvasási menü vizsgálatára három kérdést tettem fel:

„Mit olvas jelenleg, vagy legutoljára mit olvasott gyermekének? .

„Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben?”

„Milyen szerzőktől tudna még meséket, műveket megemlíteni, melyeket már olvasott gyermekének?”

Kíváncsi voltam, hogy az édesapák által felidézett olvasási menü milyen azonosságokat, illetve különbözőségeket mutat a HUNRA életkori műfajajánlása, illetve a hazai reprezentatív olvasásvizsgálatok menüi között.

A három kérdésre adott válaszokat összesítettem, kérdéstípusonként nem elemzem, mert összességében voltam kíváncsi az olvasási menüre, összehasonlítva azt a 2017-es és 2019-es reprezentatív felmérések eredményével:

Több adatközlőtől kerül említésre és a 2017, 2019-es felmérések eredményében is szerepel	Egy adatközlő említi, de a 2017 és 2019-es felmérések eredményében is	Nem, vagy alacsony százalékban kerül említésre az adott korosztályban az eddigi felmérésekben
Bartos Erika: Bogyó és Babóca	Tony Wolf meséi	Harry Potter !!!!
Bartos Erika versei	Kipling meséi	Sirály, a király.
Benedek Elek egyéb meséi	Jeronimo meséi	Lev Tolsztoj: Medve a szekéren.
Disney mesék: Oroszlánkirály, Dumbo	Füzesi Zsuzsa mondókáskönyvei	Rumcájsz

Grimm-mesék:		Lev Tolsztoj: Medve a szekéren.
Szutyevjev: Vidám mesék		Bing a nyuszi
		„Valami Cinike”
		Szabó Erika versei

7. táblázat: Olvasói menü – összehasonlító táblázat

A kapott adatok elemzéséhez segítséget, a gyermekek életkorát figyelembe vevő olvasói menü, mesetípusok felsorolásával a HUNRA információs bázisa adott, melynek ajánlásai megegyeznek a saját (óvodai, gyógypedagógusi, tanítói, szülői) tapasztalatommal: Egyéves kor körül képeskönyvek nézegetése, az abban lévő személyek, állatok, tárgyak megnevezése ajánlott, tőmondatokban átadva. Személy szerint én nagyon nem vagyok híve ebben az életkorban a hangot adó mesekönyveknek, mert ezek meglátásom alapján elkezdik távolítani a kisdedet az élőszo varázsától. 1,5-2 éves kor körül jelennek meg a HUNRA ajánlása alapján is az olvasói menüben az én-mesék, melyek a gyerek mindennapjairól, a nap egyes történéseiről szólnak, lehetőleg még szintén összetett mondatok nélkül, de tudatos szókincsbővítéssel. Érdekes, hogy az egyik édesapa, aki nem a mesélés, hanem a gyerekjátékkal való plüss szerepjátékozást említette esti elfoglaltságként – bár ő nem gondolta, hogy mindez beletartozik az én-mese fogalmába –, pont a napi történések eljátszásának fontosságát emelte ki a hatéves gyermekénél. Ebből a példából is látszik, hogy a mesetípusok életkori besorolása csak egy igazodási pont a szülőknek és pedagógusoknak, valamint az, hogy az élőszoval mesélés és a „szerepjátékozás” között nincs is akkora különbség. Megfigyeléseim alapján is két, két és fél éves korban a gyermekek az állatokról szóló meséket kedvelik a leginkább. Képekkel kísérve szívesen hallgatnak mesét kedvenc házi és vadállatokról. Meglátásom és az interjúkészítés tapasztalati alapján „A Bing a nyuszi” sorozatot kedvelő hároméves gyermek édesapját is elvarázsolta a kötet, s így nem biztos, hogy az esti meseválasztásnál könnyen fognak áttérni más típusú műre. Öt-hat éves kor jellemzője a varázsmesék hallgatása, amikor a gyermek már végig tud hallgatni hosszabb történet is, tudásközvetítő, tanító értékkel. (HUNRA adatbázisa)

Természetesen, hogy egy mese tanítson, vagy legalább az értés szintjéig eljusson a gyermeknél, de az életkor figyelembevételén kívül meglátásom alapján még fontosabb a hallgató, befogadó képességfejlettségi szintje, munkamemóriájának kapacitása, szókincsének mennyisége, minősége és affektív tényezői. Szinger (2023) megközelítése alapján is a legfontosabb cél mesekiválasztásnál, hogy a gyermekek érdeklődésüknek megfelelő, színvonalas művekkel találkozassanak, s mindenképp érdemes odafigyelni a szöveggondozásra, szövegminőségre, nyelvi igényességre és az illusztrációra is (Szinger 2023). Új szempontként megemlíti a gyermek életkora alapján a kép-szöveg arányát és a könyv tartósságát is.

Interjúkészítésem adatai alapján az apukák által felsorolt olvasói menü a legtöbb esetben tükrözte a fent részletezett szakmai felfogásokat, de volt „extrem” eset is. Az interjúkészítésem adatközlői által említett meseírók, illetve mesék közül Bartos Erika és Walt Disney említése 2017-es és a 2019-es olvasásvizsgálat elemzésekor is kiemelkedik (Tóth 2019).

Tóth Máté meglátása alapján az a közös bennük, hogy mindkét esetben egyértelműen azonosítható brandekké váltak e könyvek (Tóth 2019).

Bartos Erika legnépszerűbb könyve sokáig az Anna, Peti és Gergő volt, majd szinte hasonló ismertségre tett szert a Bogyó és Babóca. A rövid, óvodások életéhez kötött történetek könnyen értelmezhetők és befogadhatók a kicsik számára. Érdekes, hogy hét interjúalanyom közül csak 3 említette ezen szerzőket és meséket.

Adatközlőim a Walt Disney-meséket szintén három esetben említették. „Walt Disney név alatt nagyon sok könyv megjelenik mind Magyarországon, mind pedig szerte a világon. Bartos Erikával szemben ez nem szerző, hanem egy világmárka, amely viszont elsősorban a rajzfilmes produkciókhoz és nem egy konkrét személyhez köthetők.” (Tóth 2019)

Természetes, hogy a Walt Disney-mesék hódítása, részben a rajzfilmeknek köszönhető. Az oroszlánkirály, a Dumbó, az Aladdin, a Jégvarázs vagy a Pinokkió valószínűleg sok szülő, nagyszülő tetszését is elnyerte. Számomra meglepő volt egy interjúalanyom válasza, ahol ő és a gyermek édesanyja szinte kizárólag Walt Disney-mesét olvas gyermekének, mivel ezzel tudták „leszoktatni” a „bugyuta” televíziós mesékről. A mesefilmnézésről a mesehallgatásra

való átszoktatás ugyan sikerült, de jelenleg az olvasói menü szélesítése még nem történt meg.

Benedek Elek és a Grimm testvérek meséi a 2017-es és 2019-es olvasásvizsgálat során is népszerűek volt, s adatközlőim közül is három említette jelenlegi, vagy az elmúlt egy év olvasási menüjeként. A Grimm testvérek műveinek említési gyakorisága (2), körülbelül egyezett az elvárásaimmal, de Benedek Elek népmeséinek megjelenésére a felolvasás menüjében nagyobb számot vártam (7-ből 2-en említették). A 2017 és 2019-es felmérés olvasói menüjéből még visszaköszönt Szutyjev neve, aki – a jelen kutatásom eredményei alapján – már az édesapák kedvenc meséi alapján lett gyermekére átörökítve. Teljesen új szerzőként jelent meg Rowling és Tolsztoj, de amíg előbbi „A medve a széken” meséjét el tudom fogadni mint óvodásoknak szóló olvasói menüt, a Harry Potter említésén meglepődtem. Kiegészítő kérdésekre válaszolva, hogy miért azt olvassa, nem volt meglepő az édesapa válasza, miszerint neki és a gyermek idősebb testvérnek is ez a kedvence, így a kicsi is érdekelni kezdte a varázslóiskola és Harry története. Apuka az első két kötetet (nem rövidítve, hanem szó szerint !!!) már fel is olvasta gyermekének. Persze rögtön felmerült bennem a kérdés, hogy ez a kisöcsi szabad választása-e, vagy generációsan átörökített olyan rajongás, mely ellen a gyermek nem tud védekezni. Egy biztos, a gyermek édesapja az esti mesélést Harry Potter-rajongóként biztos élvezte. Roxford világának csodája sok felnőttet és gyermeket varázsol el már több évtizeden keresztül, de a rajongói mellett jelentős az ellenpártiak száma is. Alsó tagozatos korokban Harry Pottert olvasó gyermekekről hallottam tanító néniket is nagyon kritikusan, sőt minősítően nyilatkozni, ami gyakran nem csak az olvasót, hanem az egész családját érintette. Persze, az én fejemben is megfordult, hogy különösen első két évfolyamon ez-e a legmegfelelőbb lélek és képességfejlesztő olvasmány egy olvasni éppen megtanuló gyermek számára, de el tudom fogadni az olvasó és családja rajongásból adódó választását. Kisiskoláskori Harry Potter-es olvasmányélményt azonban jócskán átlépi korosztályos menü értelmezésben, amikor óvodásnak van felolvasva szó szerint a regény. Kérdéseim e regény befogadásával kapcsolatban a következők: terjedelmében, szókészletében, egész közvetített világában érthető-e ez a mű egy hatéves kisgyermek számára. Onder (2011) meglátása alapján Rowling

regényei abban az esetben veszélyesek, ha azt állítjuk és adjuk át a gyermeknek, hogy a kitalált és a valós dolgok között húzódó határ mesterségesen fenn tartott, s így akár ennek az átjárására is mód van. De pont itt a felelőssége – mint minden olvasnivaló értelmezésében – a szülőknek, jelen esetben az édesapának, hogy segítse különválasztani gyermekének a valós és képzeletbeli, mesei világot. Tágan véve a műfaji határokat a Harry Potter mese, illetve meseregényként is értelmezhető, ahol Propp (1995) besorolása nyomán van bent például kiinduló státusz, károkozás, tiltás, tilalom megszegése stb. Onder Csaba (2011) megközelítésében a valóság önmagában megismerhetetlen, s a világ lényegében elbeszélésekből adódik össze (Onder 2011). Ez a megközelítés szerintem a mese mimézisének Bruner-féle felfogását idézi.

A Harry Potter-könyvek nyelvezete, szereplői és helyszínei a mesék világára emlékeztetnek. A varázslók, varázslatok, csodálatos eszközök, seprűk, repülő tárgyak, titkok felkelthetik és fenn is tarthatják már akár az óvodáskorosztály figyelmét is. Az események gyorsan peregnek: mindig van probléma, konfliktus, segítő, lehetséges/feltételezhető és tényleges megoldás. Fontos szerepe van a megoldásokban a kitartásnak, az észszerűségnek és Harry megtestesítőjeként a nyugalomnak.

A Harry Potter-regény legnagyobb vétsége Onder szerint az, hogy immár a gyermekirodalom oldaláról megközelítve ingatja meg az európai metafizikus, kartéziánus gondolkodást. Szerinte a Harry Potter-regény imaginárius meseként is értelmezhető, amennyiben a számunkra fizikailag valós világgal ellentétben hihetetlen lények és dolgok működnek és élnek benne. Onder megfogalmazásában a muglik világa nem kevésbé hihetetlen a számunkra (Onder 2011)

Mindezeknek a műelemzésen túlmutató filozófiai gondolatoknak a jelenléte, s az általuk generált megválaszolatlan kérdések nem hiszem, hogy befolyásolják azt a tényt, hogy jelen adatközlő apuka rendkívül maradandó élményként számolt be gyermekének való Harry Potter-mesélésről, azaz az olvasóvá nevelés pozitív affektív tényezőjét hosszú estéken keresztül biztosította fia számára.

Azonosulni tudok Béres Judit hitvallásával, mely alapján „az irodalom egyik legfontosabb célja, hogy olvasói legyenek, személyes közünk legyen

hozzá, és rajta keresztül jobban tudjunk tájékozódni a külső és belső világunkban.” (Béres 2022: 7). Ha ebből az irányból közelítem meg a Harry Pottert esti mesélő apuka történetét, az irodalom elérte célját, lett olvasója közvetve egy időben kettő is, valószínű személyes közülük lett a varázslatok világához, s így jobban meg tudják érteni saját és egymás belső világát.

Az olvasási menü elemzésének részeként szerettem volna megtudni, apukák szerint, ki gyermekük kedvenc mesehőse, s szándékomban állt esetleg a mi-értre is választ kapni. A kérdést a lehető legegyszerűbben tettem fel: „Kigyermeked kedvenc könyves mesehőse?”

Az öt rendszeresen meseolvasó édesapa mindegyike probléma nélkül megtudta említeni gyermeke (ikerpár esetén gyermekük) kedvenc mesehőst. Sőt az ikrek édesapja a két gyermek neméhez és temperamentumához kötve nem mesehős nevet, hanem karaktert fogalmazott meg, ami szerintem igazán elismerendő egy reál végzettségű szülőtől.

„H: Hercegnős karakter a kedvence Pl. Csipkerózsika M: Nem lehet meghatározni, nyitott, minden iránt érdeklődik.”

Kedvenc mesehősök között szerepelt Szinbád, Zordon, dínók, Pókember, Arany haj, Anna hercegnő, Mancsőrjárat és Szuperhős.

Az olvasás, olvasóvá nevelés affektív tényezői

Az olvasói menü kiválasztásának oki háttértisztázására a következő kérdést tettem fel: „Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?”, melyre a 7-ből 6 édesapa nem racionális, hanem erős amplitudójú érzelmi okokat sorolt fel:

Mese szerkezete, tartalma oldaláról megközelített (racionális) válaszok:

„Egyszerű, aranyos történetek. Nincsenek túlgondolva.”

Előzetes, több esetben családi, „átörökített” élményekhez, érzelmekhez kötött válaszok:

„Mert engem is pozitív élmények fűznek ehhez. Személyesen vissza tudok csatolni az emlékeimhez.”

„14 éves bátyja hatása. De a napközbeni impulzusok jelentős mértékben befolyásolják az esti aktuális meseválasztást”.

„Mert fűzi valamihez, hozzágondolja valamihez.”

„Mert mi is szeretjük őket. Régen meséket nézett rengeteget: Mancsörjárat, Sam, a tűzoltó kutya, ezekről szoktattuk le a Disney-mesék olvasásával.”

„Hát a versek, elsősorban azért, mert viccesek.”

A gyermeke olvasási menüjének magyarázatánál az édesapák közül egyemelt ki inkább szerkezeti, tartalmi oldalról megközelíthető választ, hat adatközlő már jelentős affektív síkon közelítette meg a választás oki hátterét, melynek alapját leginkább egy- vagy többgenerációs olvasási élményhez kötöttek. Ezek alapján igazságtartalommal telítődhet meg az a felmerülő gondolatom, miszerint olvasó ember kódolási menüjét, szülőjének, nagyszülőjének(?) kódolási menüje határozza meg.

„Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei voltak?” kérdésre a következő (nem kevés érzelmi töltetet tükröző) interjúválaszok születtek:

„Csak ilyen meséket mesélek, az új hülye meséket betiltanám. Például a múltkor is vettem M-nek egy dinós mesekönyvet, ő nagyon szereti a dinókat. Nem győztem kijavítani a hibákat a könyvben: pl. nem lehet dinók korában ember stb. Én kritikus meseolvasó vagyok.”

„Családi történetek, nagyapámmal kapcsolatos háborús történetek, egyik nagyapám lovakkal foglalkozott.”

„Hát a Három kismalacot elmeséltem egyszer.”

„Koponyányi monyók meséi, azokat mesélem.”

„Bambi történetei.”

Az adatközlők válaszából egyértelműen kitűnik, hogy szívesen mesélnek gyermekeiknek olyan meséket, történeteket, melyeket ők hallottak gyermekkorukban. Az átadás alapjául szolgáló érzelem meglehetősen kellemes, pozitív lehetett, ha évtizedeken keresztül fennmaradt, s mindez biztosítja, hogy a továbbadása is megfelelő affektív tényezőként nyugodjék.

Bruno Bettelheim szerint (akit bár a saját korában és azóta is sok szakmai kritika ért, de gyermekirodalmi elemzéseknél időtállóan előkerül a neve):

„Ha egy szülő megfelelő szellemben mesél a gyermeknek, s közben felidézi azokat az érzéseket, melyeket ő ált akkor a mesehallgató gyermek ezt megérzi, s úgy érzi, megértik vágyódásait, legfőbb kívánságait, szorongásait, de a legnagyobb reményeit is.” (Bettelheim 1985: 100)

Szerettem volna kvalitatív kutatásom során arra is választ kapni, hogy az olvasás, mint örömforrás milyen mértékben és formában érhető nyomon az édesapák jelenlegi meséléseikben. Az erre irányuló kérdésem így hangzott:

„Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?”

Pár gondolat a válaszokból, a teljesség igénye nélkül:

„Sok élményem volt, egyet kiemelni nem tudok, Szerettem amikor a gyermekek visszakérdeznek. Bár B. butaságokat kérdez vissza, M. ilyenkor már sokkal okosabbakat kérdezett.” Kiegészítő kérdés: Miért tartja fontosnak, hogy a gyermeke visszakérdez mesélés közben? *„Mert így tudom, hogy gondolkodik és figyel. Meg így megtudom mit kell elmagyaráznom.”*

„Mindig M-mel kapcsolatos, mert ő új szemszögből értelmezi a történeteket, a meséket, új nézőpont alapján kérdez rá a dolgokra. Éjszakákat gondolkodunk néha az ő új meseszövéseiről, annak az okáról.”

„Igen, amikor nagyot kacag ahogy mesélem. Meg az is élmény, hogy egyszer elaludtam a mesélésen, egyszer meg ő aludt el a mesémre, amúgy nem szokott elaludni mesén.”

„Amikor elaludtam mesélés közben, a gyerek meg szólt, hogy folytassam, én meg felriadva folytattam, ő meg szólt, hogy nem jó helyen tartok. Minden napra egy mese, amíg kicsi volt minden este meséltem ezt meséltem neki, legtöbbször úgy evett.”

„Igen, amikor én is és ő is elaludt a mesén. Amúgy Z. nem szokott elaludni a mesén.”

A mesélés semmivel nem helyettesíthető élménynyújtó szerepének jelentős intenzitását több édesapa kiemelte. Érdekes, hogy két apuka legnagyobb élménye a mesélés közbeni „elalvás” volt, amely azt hiszem semmit nem von le a közös esti program szépségéből. (Bár az egyik gyerek kitartóan fent maradt és a bóbiskolásból felriadó apukát a mese folytatására készítette.) Ettől a mesélés közös öröme még szerintem úgyszólván átjött mindkét félnek, hisz az elalvós mese helytelen folytatása, s mindennek gyermeki számonkérése óriási

nevetést váltott ki a résztvevőkből. Ahogy Bruno Bettelheim (1985: 99) említi: „Amikor valaki mesét mond, ezt azzal a céllal kell tennie, ahogy Goethe anyja tette: a mese élvezetének közös öröméért, bár ez az öröm más lehet a gyermek, más a mesélő felnőtt számára. Míg a gyermek a fantasztikus kalandoknak örül, a felnőtt talán a gyermek örömének; a gyermeket talán az teszi boldoggá, hogy valamit jobban megértett önmagában, a mesélő felnőttet az, hogy látja, amint a gyermek hirtelen, megrendülve felismer valamit.”

S ez az érzelmi felismerés véleményem szerint lehet, hogy csak annyi: „de jó együtt lenni apával.”

Új megközelítést adja az közös élménynek, hogy egy szülő gyermekével a mesélés közbeni beszélgetés fontosságát emelte ki. A beszélgetések fejlesztik a kommunikációs kedvet és ezzel együtt egyes elemi alapkészségeket is (például beszédhanghallást, a relációszókincset, tapasztalati következtetést (Nyitrai 2009b). Meglátásom alapján nemcsak a beszédfejlődés szempontjából fontos, hogy a gyermeknek pozitív élményei legyenek a beszéddel kapcsolatban, ne féljen megszólalni, merjen kérdezni, ha valamit nem ért, hanem mindez az értő olvasás kialakulásának is az egyik alappillére. Ha kérdez a gyermek közben már monitorozza is magát, azaz spontán alkalmazza a metakogníció ösztönös szintjét, ahol érzi, hogy a mese, vagy simán egy beszélgetés összefüggések megértéséhez vissza kell kérdeznie egy-egy szó jelentésére. És mi lehetne annál csodásabb, mintsem, hogy ezeket az ismereteket az a személy adja, aki a hagyományos családi szerkezetben az erő és bölcsesség megtestesítője, azaz az apa. A fent említett érvek miatt örülök kimondottan annak, hogy a 7 interjúalanyból 3 is megemlítette a mesélés közbeni, utáni beszélgetés fontosságát gyermekével, sőt ketten ehhez erős pozitív érzelmeket is kötöttek („*Azt bírom a legjobban, amikor visszakérdez....*”).

A bontakozó literáció fontossága az édesapák szemszögéből

Kvalitatív kutatásom számomra legérdekesebb része az volt, amikor a bontakozó literatúra fontosságára kérdeztem rá: *„Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?”*

Rendkívül meglepő volt a számomra, hogy e kérdésre a megkérdezett édesapák, bár leegyszerűsített fogalmi körrel, de a szakirodalom szinte minden pontját felhozták. Úgy tűnt, mintha ösztönösen éreznék, miért kell gyermeknek való olvasás mellett érvelniük:

Ízelítő a válaszokból:

„A kommunikáció fejlesztése miatt. Ez az emberi viszonyokhoz is fontos. Viszont nem értek egyet a kötelező olvasmányokkal. Pl. Az Egri csillagok után a Kőszívű ember fiai egy kínszenvedés volt.”

„Mert az élet dolgai vannak a mesében megírva. Megtudjuk mi a rossz, mi az igazságos.”

„Fejleszti a kreativitást, a fantázia világot, vizuális élményeket ad. Segít sokoldalúvá válni. Nagy lesz a szókincse.”

„Mert nem olvasnak a szülők a gyermekeknek. Írd le: butul a nép. Okos telefon világa van, ami bizonyos szempontból jó, digitalizációval viszont a könyv háttérbe szorul. Bár beszéltem egy Libris ismerősömmel, aki azt mondta a papír alakú könyv sohasem hal ki.”

„Mert most látjuk, hogy a táblagépes időszak elferdítette a gyermekek fejlődését. Most már látjuk hova vezetett az út. L-nak is van, először elvettem tőle 4 hónapra, most fél évre. Én a munkahelyemen látom hova vezet az út. Úl a két éves az autó hátsó ülésén, nyomkodja a telefont, vagy a táblagépet, se anyja, se apja nem szól hozzá. Biztos nem jó a gyermekeknek a kapkodó kép, erős színek.”

„Szerintem azért, mert le kell tenni az alapokat, hogy az online, ne húzza be őket. Iskolarendszerben ezt már lehet, hogy késő elkezdni, A tanulás előkészítése szempontjából is fontos.”

Máté Gábor pszichiáter adatai szerint „2010-ig a serdülők 73 százaléka volt tagja legalább egy közösségi hálózatnak, 2012-ben pedig már egymilliárdan

regisztrálták magukat a Facebookon világszerte.” (Máté–Gordon 2022: 409) A 13 évesnél fiatalabb gyermekek milliói is facebook tagok, még akkor is, ha életkori határ miatt nem lehetne önálló postafiókjuk. „Az utóbbi öt évben drámaian megemelkedett a közösségi oldalakat használó 10-13 éves gyermekek, illetve serdülők száma, állapította meg a Pediatrics tudományos folyóirat 2011-ben. A szerzők arra a következtetésre jutott, hogy a hatások felmérhetetlenek. Így e nemzedék óriási részének a társadalmi és érzelmi fejlődése úgy megy végbe, hogy közben fent van az interneten, vagy mobiltelefonál.” (Máté–Gordon 2022: 409) Ezek az adatok sajnos egzakt kutatási eredmények nélkül is hihetők a számomra, így nem csoda, hogy az óvodáskorosztály olvasóvá nevelés fontosságánál az egyik adatközlő édesapa egyetlen lehetőségként emelte ki a könyvből való olvasást, hogy gyermeke később ne legyen „gépfüggő.”

Rendkívül meglepett az a tény is, mikor egy apuka minimális válaszreakcióval a következővel érvelt:

„Mert az élet nagy dolgai a mesékben vannak leírva.”

Nyitrai több tanulmányában, szakcikkében is kiemeli, hogy a mesék az adott kultúra értékrendjének képviselői, a mesei tartalom függ az adott közönség pozitívnak tartott értékeitől. A mesék és a mindennapi élet között átjárhatóság van, melyet szintén mindegyik mesével foglalkozó szakirodalom említ. Ezt az átjárhatóságot Bruner (1986) körkörös mimézisnek nevezi (Nyitrai 2016). A válaszadó apuka valami nagyon kifinomult, mondhatni divatos szóval „ősi tudással” érvelt a mese fontosságánál, hogy az élet utánozza (utánozni próbálja?) a történeteket, a történetek utánozzák (utánozni próbálják?) az életbéli helyzetek megoldási módjait. Számomra érdekes, hogy a proszocialitás, mint elvárt viselkedési forma, milyen sok mesében a későbbi jutalom elnyerésének lesz az eszköze („Szerencse, hogy öreganyádnak szólítottál” „Mivel te segítettél, én is segítek neked”). Ezt a gondolatot fogalmazza meg a mesék egyik legfontosabb fejlesztő hatásának egy apuka, miszerint: „a mese azért fontos, mert innét fogja megtudni a gyermekem mi a jó és mi a rossz.” Persze az már filozófiai alapokra helyezendő kérdés, hogy egyáltalán meghatározható-e a jó és a rossz fogalma, és lehet-e képezni olyan homogén szociális csoportot, ahol ezen fogalmak, ugyanazon jelentéssel bírnak.

Nagyon meglepett amikor a bontakozó literáció jelentőségének a területén egy édesapa a kreativitást emelte ki. Pontosító kérdésekre, hogy mit ért a kreativitás alatt, legfontosabb ismérvnek elmondta, hogy leginkább a probléma-helyzetek sokféle megközelítését és a rugalmas gondolkodást. A kreativitás fontosságát a pszichológia és a pedagógia mindig kiemelt helyen kezelte. Definiálása nagyon széles, több évtizedes, sőt évszázados kutatásokra való hivatkozásokkal. Nekem az új szakirodalmi megközelítések közül Mérő László gondolatai nyerték el leginkább a tetszésemet, aki többször hangsúlyozza, hogy a kreativitás kevésbé rejtélyes, mint az intelligencia. Mérő meglátása alapján is sokféle megközelítése és fajtája van a kreativitásnak, de egyvalami mind-egyikre kivétel nélkül érvényes: Sosem azt tekintjük kreatívnak, aki részeiben lát és hangoztat dolgokat, képes sok összevisszaságot mondani, hanem akinél mindezekből valami értelmes dolog áll össze. S a kreativitás lényege éppen az újfajta dolog, sosem kimondott gondolat, ötlet (Mérő 2021).

Kíváncsi voltam arra is, hogy az édesapák meglátása alapján, miként lehetne növelni az apák felelősségét ebben a témában. A válaszok önmagukért beszélnek:

„Divattá lehetne tenni, hogy a szülő minél többet foglalkozzon a gyermekkel. Régen pl. örültek a gyerekek, ha a szülő nem foglalkozott velük, mert ha foglalkozott tuti, hogy munkát adott nekik.”

„Hozott minta fontosságát kiemelni. Amit hoztam, azt próbálom én is tovább adni. Ha a Flexben dolgozom karbantartóként, valószínű a papír csak WC-papírt jelenti a számomra. Bár ez az olvasás is érdekes: Európa olvassa a tudományt, Ázsia kipróbálja, szerintem mind a két út fontos.”

„Mintával, amit otthonról hoz. Pl. alkoholista szülő biztos nem mesél a gyermekének.”

„Kötelezővé ezt nem lehet tenni. Mindenki maga dönti el.”

„Nem tudom. Mindenki üljön le és maga gondolja át.”

„Ezt nem lehet növelni, ez adottság. Aki nem úgy nevelkedett, nem lehet rávenni. Akiben van belső készlet, azt rá lehet venni.”

A családi kommunikációelmélet követői (például Bateson 1972; Buda 1974 1986) kifejezetten a családtagok között lezajló (verbális, nonverbális és érzelmi) kommunikáció és információáramlás folyamata és dinamikája, mintázata

után érdeklődnek. A kommunikációs viselkedését nagyban meghatározza a környezet is. Az ismétlődő kommunikációs minták kognitív sémákat, szabályokat, forgatókönyvet, szerepeket, pozíciókat és mindezek révén kapcsolati jellemzőket határoznak meg.” (Bátki–Ribiczey 2021: 23) Mindezek mellett nem csoda, hogy az édesapák közül többen adták azt a választ az olvasóvá nevelés fontosságának „hirdetési módjára”, hogy ezen részben lehet csak változtatni, hisz vagy valaki hozza a családjából a mintát és követi, vagy nem hozza a mintát és nem is tudja mit hagy ki, ha nem követi.

A családnak mint elsődleges szocializációs színtérnek a funkciója szocializáció, nevelési funkció és a társadalmi struktúra fenntartása: a család idősebb, kompetensebb generációi (azaz gyakran nagyszülők) nevelik, szocializálják a családban nevelkedő gyerekeket (ami előfordul akkor is, ha nem rendszeres velük a találkozás), s így gondoskodnak az értékátadásról és a család társadalmi statusának megőrzéséről (Bátki–Ribiczey 2021). Itt merül fel a kérdés, hogy mindez a Máté effektus jelenlétét erősíti, vagy lehetőséget ad a hátrányos helyzetű családoknál akár a következő nemzedék felemelkedéséről is. Kívánom, hogy az utolsó gondolatom váljon valóra, s akkor s talán József Attila verse csak félig lesz igaz, „aki szegény, az (nem) a legszegényebb”.

Összegzés

Kvalitatív vizsgálatra épülő záródolgozatom célkitűzése több, eddig számomra ismeretlen adat gyűjtése, elemzése volt az olvasóvá nevelés lehetőségeivel kapcsolatban az édesapák szemszögéből. Kíváncsi voltam adatközlési hajlandóságukra, ami a kezdeti csalódás után, a vizsgálati minta helyszínének a köznevelési szférából a magánvállalkozás szférájába történő áthelyezésével kellemes meglepetést okozott. Még nagyobb öröm volt számomra, hogy a megszólított adatközlők minden megfigyelhető kommunikációs és metakommunikációs eszköz közvetítése alapján oldott légkörben, nyílt válaszokat adtak, még akkor is, ha saját szerepük kellemetlenségeiről kellett beszámolniuk. Az interjú után minden édesapa felajánlotta bármely gyermekneveléssel kapcsolatos témában a további adatközlő szerepét. A megkérdezett apukák gyermeküknek való olvasási szokása felülmulta az eddigi szakirodalmi adatok alapján elvárhatót, bár ezt az arányt magyarázhatja a felsőfokú végzettségű édesapák felülreprezentálása. Hét édesapából öt hetente legalább egyszer mesél gyermekének, egy kétnaponta, egy pedig – aki el se tudja képzelni estéjének lezárását enélkül – naponta. Célul tűztem ki továbbá, hogy kvantifikálható adatok esetén megpróbálok pár összehasonlítást tenni és azokat elemezni a 2017-es és 2019-es reprezentatív vizsgálati eredményekkel. Olvasási alkalmak tekintetében hasonlóságot találtam, viszont olvasási menü esetén a várható hasonlóságon (pl. Bartos Erika meséi, Benedek Elek-mesék, Grimm-mesék) kívül nagyon érdekes palettabővüléssel is találkoztam (pl. Harry Potter olvasása óvodás gyermeknek). A vizsgálatom folytatási lehetőségeként ítélem meg a kvalitatív adatközlők elemszámának növelését, az ezzel járó adatváltoztatások elemzését, illetve, érdekes lenne kvantitatív eljárás alkalmazásával (kérdőív alkalmazásával) is „rámérni” ezen vizsgálati eredményekre, bár ezesetben a válaszok objektivitása – anyukák „háttér instruálási” műveletei miatt – már kérdés lenne a számomra. A könnyen objektivizálható és összehasonlítható adatoknál azonban jobban érdekelt és érdekel, hogy a ritka interjúalanynak számító édesapák miként vélekednek a bontakozó literáció fontosságáról, és a mögöttes affektív

tényezők feltárásaként milyen emlékeik fűzik magához a gyermekével való olvasáshoz. Nagyon jó érzés volt már az interjúkészítés közben hallani és utána elemezni, hogy azok az édesapák is milyen fontosnak vélik a gyermekük olvasó közegben való felnevelését, akik önmaguk nem, vagy csak korlátozottan veszik ki ebből közvetlenül a részüket. Ők a maguk részéről azért nyugodtak, mert feleségük ezt a feladatot magára vállalta („Nálunk mindenkinek meg van a maga dolga.”)

Az olvasó nemzedék fennmaradásának gondolatába vetett hitem erősödött a vizsgálat közben, s úgy gondolom, hogy adatgyűjtéseim eredményénél fontosabb lenne, ha minden szülő (anyuka, apuka), sőt Y generációs nagyszülő is ismerné Csíkszentmihályi Mihály gondolatait, mely szerint: „A mai emberek tudata határozza meg, hogy milyen lesz a harmadik évezred: gondolataink, elfogadott értékeink, tetteink mind kihatnak a jövőre. A jövőt az is befolyásolja, hogy mire fordítunk figyelmet és mire formáljuk a környezetünket a lelki energia révén” (Csíkszentmihályi 2021: 31). Ha az olvasóvá nevelés mint érték tovább öröklődik generációkon keresztül, s ebben az édesapák is szerepet vállalnak, akkor nem csak olvasó, hanem gondolkodni tudó gyermekeket is nevelünk. A nevelés és oktatás feladata szerintem makro- és mikrokörnyezeti vonatkozásban is az, hogy a sikeres, boldog gondolkodó emberek életútját, mindenki számára egy elérhető lehetőségként kínálja fel. Fontos, hogy ebben mindenki a maga szerepkörében támogató közeg legyen, s akkor talán a Máté-effektus metaforája – „Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól még amije van is, elveszik” (Mt 25.29) – kevesebb gyermekre, családra lesz igaz.

Máté Gábor meglátása alapján korunk társadalmában az alapvető hiba a kötődés elhanyagolása. Szerinte volt egy alapvető hiba a digitális forradalmat elindító elképzeléseinkben. Az emberek központi vágya ilyenkor nem az információk megszerzése a világról, sőt még csak nem is a szórakozás. Amikor az emberi agy figyelmi mechanizmusainak aktiválásáról van szó, akkor sem az információ, sem a szórakozás nem élvez elsőbbséget. Ilyenkor valójában az agyunk által felállított fontossági sorrendben az információ hátul kullog: sokkal valószínűbb, hogy az agy kikapcsolja, mint hogy bekapcsolná, a digitális világ leginkább csak egy kötődési illúziót kelt (Máté–Gordon 2021: 409). Nehéz

egy ilyen világban megmutatni egy szülőnek, egy édesapának, hogy a kötődés nem csak digitális eszközökhöz lehet – hisz a gyermek a médiában és a való világban is ezt látja, de meginterjúvolt édesapáim közül mindegyik érzi és érti ennek jelentőségét. Még akkor is, ha a rendszeres, napi szintű olvasást nem ők vállalják. A nem rendszeres meseolvasó apukák azért nyugodtak, mert biztosak benne, hogy feleségük ezt a nevelési tevékenységet megteszi. Kvalitatív kutatásom kvantitásra törekvő adatai közül e záró gondolatokban nem kívánok semmit kiemelni. Adatközlőim az olvasóvá nevelés témáján belül egyértelműen az affektív tényezők szerepét emelték ki, mely az olvasás szociálpszichológia tudományterület erősödése irányába mutat, még akkor is, ha jelenleg a tudományok hivatalos felosztásában ez erős „interdiszciplina” vagy inkább „senki földje”.

Átlépve az olvasási szokások, menük elemzésén dolgozatom zárógondolataként a következőt fogalmaznám meg: Nem az a fontos, mit olvas egy apa a gyermekének, nem is az, hogy olvasóvá neveli közben, hanem az, hogy közben a kötődés oly formáját alakítja ki a jövő nemzedékével, ahol affektív talajt biztosít bármely olvasáson kívüli kulturális érték közvetítésére, hisz... „Mindannyian olvassuk magunkat és a világot, hogy megragadhassuk, mik vagyunk és hol vagyunk. Azért olvasunk, hogy megértsünk valamit, vagy hogy elinduljunk a megértés útján. Nem tehetünk mást, mint hogy olvasunk.” (Alberto Mangauel)

Felhasznált irodalom

- Bátki Anna – M. Ribiczey Nóra (2021): Családhatározó – A sokszínűség pszichológiája. Budapest: Open Books Kiadó, 7–97. p.
- Benczik Vilmos (2009): Az olvasás alkonya? In: Szávai Ilona (szerk.): Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás fontosságáról. Pont Kiadó, Budapest, 7–14. p.
- Béres Judit (2015): Olvass nekem! : ismeretterjesztő és könyvajánló segédlet szülőknek, Főszerkesztő: Dr. Béres Judit; Szerzők: Dr. Béres Judit, Péterfi Rita, Miszler Tamás, Vilányi Rózsa, Közreműködők: Bánhegyi Dorina, Bauer Kitti, Borsányi Gáborné, Pajor Zsófia, Dr. Szabolcsiné Orosz Hajnalka, Csorba Győző Könyvtár, Pécs <https://www.csgyk.hu/olvass-nekem-ismeretterjeszto-es-konyvajanlo-segedlet-szuloknek>
- Béres Judit (2017): „Azért olvasok, hogy éljek” : Az olvasásnépszerűsítéstől az olvasásterápiáig. Pécs. Kromosz Kiadó
- Béres Judit (2022): Élet a sorok között – Irodalomterápiás gyakorlatok mindenkinék. Budapest: Libri Könyvkiadó, 7–35. p.
- Bozóky Éva (2009): Az olvasás iskolája. In: Szávai Ilona (szerk.): Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás fontosságáról. Budapest: Pont Kiadó, 81–82. p.
- Bruno Bettelheim (1995) A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest: Gondolat
- Csépe Valéria (2006): Az olvasó agy. Budapest: Akadémia Kiadó
- Csíkszentmihályi Mihály (2021): A fejlődés útján – A harmadik évezred pszichológiája. Budapest: Open Books Kiadó, 23–62. p.
- Csíkszentmihályi Mihály (2021): Flow - Az áramlat - A tökéletes élmény pszichológiája. Budapest: Akadémia Zrt. Kiadó, 8-46. p.
- Felkai László (1991): Két miniszteri portré – Csáky Albin és Eötvös Lóránd báró. Új Pedagógiai Szemle, 7-8. sz. 134–146. p.
- Fessler Emma (2013): Egy izgalmas mesétől még a gyerek láza is lemegy. Beszélgetés Vekerdy Tamás gyermekpszichológussal. <http://www.life.hu/csalad/20130924-vekerdytamás-miert-fontos-a-meseolvasás-a-gyerekeknek>
- Gombos Péter (2010): A kötelező olvasmányoktól a szívesen olvasott könyvekig. In: Szávai Ilona (szerk.): Az olvasás védelmében. Oktatáskutatói tanulmányok. Budapest: Pont Kiadó, 145–152. p.
- Gombos Péter (2015): Még egyszer a digitális bennszülöttek olvasási szokásairól. In: Új Pedagógiai Szemle, 65. évf. 7–8. sz. 97–101. p.
- Gombos Péter (2013): Merre tart a mese? In: Uó: Dobj el mindent, és olvas! Bp.: Pont Kiadó, 24–30. p.
- Gombos Péter – Csimá Melinda (2019): A digitális bennszülöttek olvasási kedve, olvasáshoz való viszonya a 2017-es és 2019-es felmérések tükrében Anyanyelvi Kultúráközvetítés 2(2), 45–57. p.
- Gombos Péter (2019): A digitális generáció olvasási szokásai – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai <https://docplayer.hu/105321257-A-digitalis-generacio-olvasasi-szokasai-a-2017-es-reprezentativ-olvasasfelmeres-tapasztalatai.html>

- Jakobovits Kitti (2021): Irodalomterápia – A könyvespolcod pszichológus szemmel. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 183 – 222. p.
- Józsa Krisztián – Steklács János (2009): Az olvasástanítás kutatásának aktuális kérdései, Magyar Pedagógia 109. évf. 4. szám 365–397. p.
https://www.magyarpedagogia.hu/document/Jozsa_MP1094.pdf
- Kontra József (2011): A pedagógiai kutatások módszertana. Egyetemi jegyzet, Kaposvári Egyetem <https://mek.oszk.hu/12600/12648/12648.pdf>
- Kósa Éva (2006): A média szerepe a gyerekek fejlődésében. In: Mindentudás Egyeteme, 5. kötet. Budapest: Kossuth, 2006. 165–187.p.
- Molnár Éva – Németh Mária (2006): Az olvasási képesség fejlettsége az iskoláskor elején. In: Józsa Krisztián (szerk.): Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése. Budapest: Dinasztia Tankönyvkiadó, 107–130. p.
- Máté Gábor-Gordon Neufeld (2021): A család ereje – Ragaszkodj a gyermekeidhez. Budapest: Open Books Kiadó
- Nyitrai Ágnes (2014): A mese és a képeskönyv a legkisebbek életében, fejlődésében. In: Kisgyermeknevelő, 8. évf. 1. sz. 20–28. p.
- Nyitrai Ágnes (2015): A mesélés jelentősége kisgyermekkorban. In: Gyöngy Kinga (szerk.): Első lépések a művészetek felé I. : A vizuális nevelés és az anyanyelvi-irodalmi nevelés lehetőségei kis-gyermekkorban. Bp.: Dialóg Campus, 324–368. p.
- Nyitrai Ágnes (2015): „Ezek a mai szülők!” –Kisgyermekkel foglalkozó pedagógusokszülőképének néhány jellegzetessége. In: Képzés és Gyakorlat, 13. évf. 1–2. sz. 359–373. p
- Nyitrai Ágnes (1995): A mese, a vers és a képeskönyv szerepe a bölcsődés gyermekek életében és fejlődésében. Bölcsészdoktori értekezés. Kézirat. JATE, Szeged.
- Nyitrai Ágnes (2009): Az összefüggés-kezelés fejlődésének segítése. In: Nagy József (szerk.) Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése 4-8 éves életkorban. Szeged: Mozaik Kiadó, 53–80. p.
- Nyitrai Ágnes (2010): Az összefüggés-kezelés fejlődésének kritériumorientált segítése mesékkel 4–8 éves gyerekek körében. PhD értekezés tézisei. Oktatáslélmélet doktori program.
http://www.edu.u-szeged.hu/phd/downloads/nyitrai_tezis_hu.pdf
- Onder Csaba (2011): Harry Potter: miért ne volna valóságos? Pécs:Árkádia, 9p
http://www.arkadiafolyoirat.hu/images/000_irodalom/IRO006_TAN_onder_harry_potter.pdf?fbclid=IwAR2uq9313trIm7Xb8Fsnw42-fZ0Gg-UQwhvpoFpz_fLy3TpHM8V6PY_IX8
- Propp, Vlagyimir Jakovlevics (1995): A mese morfológiája. Bp.: Osiris Kiadó
- Razfar, A. – Gutiérrez (2003): Reconceptualizing early childhood literacy: the sociocultural influence. In: Hall, N., Larson, J. és Marsh, J. (szerk.): Handbook of early childhood literacy. SAGE, London. 34–48. p.
- Réger Zita (1990). Utak a nyelvhez: Nyelvi szocializáció, nyelvi hátrány. Bp.: Akadémiai Kiadó 166 p.
- Sugárné Kádár Júlia (2001): A „hangos” kommunikáció fejlődése és szerepe a korai szocializációban. Budapest: Scientia Humana

- Szenczi Beáta (2010): Olvasási motiváció: Definíciók és kutatási irányok- BTK, Neveléstudományi Doktori Iskola Magyar Pedagógia 110. évf. 2. szám 119–147. p.
- Szinger Veronika (2009): Interaktív mesemondás és meseolvasás az óvodában a szövegértés fejlesztéséért. In: Anyanyelv-pedagógia, II. évf. 3. sz. [online] [2017. 12. 10.] <URL: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=184>
- Szinger Veronika (2007): Kivárás és bontakozó írásbeliség – Hagyomány és újszerűség az óvodai írás- és olvasás előkészítésben. Könyv és Nevelés, 1. sz. 70–85. p.
- Szinger Veronika (2009): Nagycsoportos óvodások írásbeliséggel kapcsolatos tudása és tevékenységei. Könyv és Nevelés, 2. sz. Elektronikus forrás: www.tanszertar.hu/eken/2009_02/szv_09.02.htm.
- Szokolszky Ágnes (2004): Kutatómunka a pszichológiában. Budapest: Osiris Kiadó, 386-512. p.
- Sipos Anna Magdolna (2016): Könyvtári reneszánsz; Könyvtárak az információs társadalomban 2.0. Budapest: Ventus Libro Kiadó
- Tóth Máté (2017): A 3-17 éves korosztály olvasási szokásai egy országos reprezentatív felmérés eredményei. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/49234/Toth_Mate_gyerek_olvasas_konyvtarhasznalat.pdf/18596353-e1fa-4740-9a91-8ca797306668
- Tóth Máté (2019): A 3-17 éves korosztály olvasási szokásai egy országos reprezentatív felmérés eredményei. In: Béres Judit szerk.: A könyvtárhasználat és az Kaposvári Campus <https://mek.oszk.hu/20600/20683/20683.pdf>
- Torgyik Judit (2005): Nyelvi szocializáció és oktatás. Új Pedagógiai Szemle, 3. sz. 3–10. p.
- Tószegi Zsuzsanna (2014): Az olvasás trónfosztása? Adalékok a könyvből, illetve a képernyőről való olvasás kérdéséhez, Elektronikus Könyv és Nevelés https://epa.oszk.hu/01200/01245/00044/tzs_0904.htm
- Vágóné Ugró Szilvia (2023): Olvasóvá csak olvasó ember tud nevelni – Interjú Szinger Veronikával. Új Köznevelés, 2023/1 <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/olvasova-csak-olvaso-ember-tud-nevelni>
- Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva (2005): Neveléslélektan. Budapest: Osiris Kiadó
- Vass Dorotea (2016): Amikor a mesehallgatóból meseolvasó lesz Az olvasás-szeretet kialakulásának három próbatétele Iskolakultúra, 26. évfolyam, 2016/7–8. szám <http://real.mtak.hu/43888/1/02.pdf>
- Zentai Gabriella (2010): A rendszerező képesség fejlődése 4-8 éves életkorban. Magyar Pedagógia, 1. sz.
- Zóka Katalin (2007): A meseválasztás kérdései az óvodában: A népmese helye az óvodai irodalmi-anyanyelvi nevelésben. In: Könyv és Nevelés, 9. évf. 2. sz. 43–51. p.

Mellékletek

1. számú melléklet - Interjúkérdések

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

1. Milyen gyakran mesélnék a családban gyermekének?

2. Ön milyen gyakran mesél?

3. Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással?

Olvasás alkalmai

1. Mikor, milyen körülmények között mesél leg többet gyermekének?

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

1. Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

2. Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

3. Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

4. Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

5. Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

6. Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

1. Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedi gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

2. Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

3. Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

4. Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték?

5. Ki gyermeke kedvenc mesehőse?

Bontakozó irodalom fontossága:

1. Mit gondol miért tarja a szakirodalom körünkben egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?
2. Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?
3. És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Végül szeretném megkérdezni az

Életkorát: Végzettségét: Foglalkozását:

2. számú melléklet – Leszövegezett interjú 1.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Játék, társasjáték, szerepjáték.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Sok minden. Régi mesék, Mézga Aladár. Ezeket próbáltam P-nak olvasni. nem kötik le.

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

Minden este, általában A., én csak kényszerből, mert A, sokkal szebben tud olvasni, szebb a hangja, jól hangsúlyoz.-

Ön milyen gyakran mesél?

Akkor mesélek, ha A. kiesik. A múlt héten pl. 3-4 -szer. P. szereti ha mesélek neki, de inkább szerepjátékozunk. Kényelmesebb, ha csak játszunk, vicceset is, én meg reagálok mindenre.

Meséket játszunk el:

Nem az életből való történeteket. Eljátsszuk pl. mi történt az óvodában. „Hakapeszis” történeteket játszunk el gyakran. P. szívesen parodizál személyeket-

Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?

Olvasás alkalmai

Mikor, milyen körülmények között mesél legtöbbit gyermekének?

Ha A. kiesik.

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

Nem tudom. A felnőtteknek valók még ki sincsenek csomagolva. Kb. 250. Nem vagyok nagy olvasó. A Trónok harcát például végig elolvastam, de az e bookon szereztem meg. 100 fölött, 200 körül.

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

200

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Nem. Az öcsém örökölte a könyveket, legfeljebb 1-2 képregény. Meg egy természetkönyv. A-nak maradtak meg inkább könyvek. Pl. Tesz vesz város.

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

Családi élmények a természetkönyvhöz. Meg hogy jó volt forgatni. Ebből mesélt anyu.

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Csak a természetkönyv jut most az eszembe.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Valamilyen „Cinike”, Nyuszis könyv olvasása.

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedni gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

Egy új könyvből, amiben van egy egér, ami eltűnt.

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

Valami „Cinike”, A, régi könyve. Bartos Erika verses kötetei.

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

Mert gyakran viccesek.

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték? (Az eddigi könyvcímek felsorolása is „kellemetlennek” tűnt az adatközlő számára, így ezt a kérdést nem tettem fel.)

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse? (Nem rendszeres meseolvasás miatt nem tettem fel ezt a kérdést, mert egyre kellemetlenebbnek éreztem az adatközlő helyzetét.)

Bontakozó literatura fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?

Kommunikációhoz szükséges. Emberi viszonyok megértéséhez is fontos. De nem értek egyet a kötelező olvasmányokkal. Pl. Nekünk a köszívű ember fiai, meg az Egri csillagok volt, nem volt jó olvasni.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

Hát én nem teszek érte semmit. Médiának kellene talán. Talán a szülők felelősségét kellene hangsúlyozni. Mindenki azt adja át, amit kapott, Valaki azért mesél, mert neki meséltek, valaki azért mesél, mert neki nem meséltek.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Fontos, hogy divat legyen, hogy a szülő minél tövvet foglalkozzon a gyermekkel. Régen örült a szülő, ha nem kellett foglalkoznia a gyermekkel, mert dolgoznia kellett. Én szeretek bohóckodni a gyerekekkel, de ha lefáradok a munkában , nem tudok jól szerepjátékozni.

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Végül szeretném megkérdezni az

Életkorát: 42

Végzettségét: Felsőfok-főiskola

Foglalkozását: informatikus

3. számú melléklet – Leszövegezett interjú 2.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Jó kérdés. Elmegyek értük az oviba, nekem már az is nagyon jó. Kint játszunk a kertben. M.-mel kimondottam a mesélés.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Képzelet, pozitív élmények. Pozitív élmények a múltból, ez kiemelve. Pozitív élmények. Nagymamám régi családi történetei, nem igazi mesék, hanem történetek.

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

Naponta.

Ön milyen gyakran mesél?

Naponta.

3.Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?

Nekem mindig muszáj mesélnem, minden körülményben.

Olvasás alkalmai

Mikor, milyen körülmények között mesél legtöbbit gyermekének?

Estétként, mindig este.

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

100 fölött, 200 körül.

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

2 polcnyi biztos van.

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Persze hogy van, még anyum mesekönyve is. 1950-es évekből van az Ezeregy-éjszaka meséi, régi könyv a Grimm mesék, A Holló király és más mesék.

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

Családi élmények, ebből mesélt anyu és a mama is.

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Csak ilyen meséket mesélek, az új hülye meséket betiltanám. Például a múltkor is vettem M-nek egy dinós mesekönyvet, ő nagyon szereti a dinókat. Nem győztem kijavítani a hibákat a könyvben: pl. nem lehet dinók korában ember stb. Én kritikus meseolvasó vagyok.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Sok élményem volt, egyet kiemelni nem tudok, Szeretem amikor a gyermekek visszakérdeznek. Bár B. butaságokat kérdez vissza, M. ilyenkor már sokkal okosabbakat kérdezett.

Miért tartja fontosnak, hogy a gyermeke visszakérdez mesélés közben?

Mert így tudom, hogy gondolkodik és figyel. Meg így megtudom, mit kell elmagyaráznom.

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedi gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

Lev Tolsztoj: Medve a szekéren.

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

Lev Tolsztoj, Szutyjev, Benedek Elek meséi, Kipling meséi

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

Mert engem is pozitív élmények fűznek ehhez. Személyesen vissza tudok csatolni az emlékeimhez.

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték?

Lev Tolsztoj, Szutyjev, Benedek Elek, Kipling

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse?

Rengeteg, de most egy ideje Szinbád.

Bontakozó irodalom fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?

Mert nem olvasnak a szülők a gyermekeknek. Butul a világ. Okostelefon világa van, ami bizonyos szempontból jó, de a digitalizációval a könyv háttérbe szorul.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

Az óvónénik többet mesélnének a gyermekeknek. Ez kimondottan az óvónénik felelőssége. Pl. ha esik az eső azért meséljenek, ha nagyon süt a nap azért meséljenek stb.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Amit hoztam, azt próbálom tovább adni. A hozott minta fontosságát kiemelni. Ha a Flex-ben dolgozom raktárosként, akkor a papír nekem csak WC papír. Európa olvas, Ázsia meg inkább próbál, „csinál”.

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Végül szeretném megkérdezni az

Életkorát: 42

Végzettségét:

Érettségi/Technikum

Foglalkozását:

Munkavédelemmel foglalkozó egyéni vállalkozó

„Nincs több kérdés, milyen kár, hogy vége...”

4. számú melléklet – Leszövegezett interjú 3.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Beszélgetés.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Kreativitás jut eszembe a szóról M. miatt.

Direkt kérdések:

Olvadási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

Minden nap.

Ön milyen gyakran mesél?

Minden második nap. Ezen felül igény szerint, például, ha betegek. Gyakran előfordul, főleg M.-nél, ha érdekli egy téma, annak közösen utánanézőnk, s akkor arról nap közben is sokszor beszélgetünk, illetve mesélek neki az adott témáról.

3.Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?

A másodnaponkénti mesélés fix, ezen felül igény szerint.

Olvadás alkalmai

Mikor, milyen körülmények között mesél legtöbbit gyermekének?

Este a leggyakrabban.

Olvadási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

1000-es nagyságrendű

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

4-5 polc, kb 200 darab.

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Az én koromból Grimm mesék, V-nak a Csizmás kandúr

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

Nincs kimondott emlékem erről.

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Családi történetek, nagyapámmal kapcsolatos háborús történetek, egyik nagyapám lovakkal foglalkozott. Sokat mesélek a gyermekeknek háborús történeteket, „lovas” történeteket.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Mindig M-mel kapcsolatos, mert ő új szemszögből értelmezi a történeteket, a meséket, új nézőpont alapján kérdez rá a dolgokra. Éjszakákat gondolkodunk néha az ő új meseszövéseiről, annak az okáról.

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedi gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

Bartos Erika: Bogyó és Babóca

Bartos Erika versei

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

Harry Potter első két könyv

Jeronimo

Bartos Erika Bruno Budapesten

Bambi

Hófehérke

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

14 éves bátyja hatása. De a napközbeni impulzusok jelentős mértékben befolyásolják az esti aktuális meseválasztást.

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték? (már felsorolta)

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse?

H: Hercegnős karakter a kedvence Pl. Csipkerózsika

M: Nem lehet meghatározni, nyitott, minden iránt érdeklődik.

Bontakozó irodalom fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?

Szerintem azért, mert le kell tenni az alapokat, hogy az online, ne húzza be őket. Iskolarendszerben ezt már lehet, hogy késő elkezdni. A tanulás előkészítése szempontjából is fontos.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

A szülőkön keresztül vezet szerintem ide az út. Az együtt töltött idő fontosságát kell kiemelni, bár még mindig sok családban egyszerűbb a telefont a kézbe adni. Fontos lenne a szülői gondolkodásmód megváltoztatása. Sokan még nem látják át ennek a fontosságát.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Azzal, hogy megértetjük hogy a férfiaktól és a nőktől származó impulzusok átadására is szükség van. Másként mesél, értelmez egy mesét egy anya, másként válaszol a gyermekek kérdésére egy apa.

Változott -e a nagytestvérhez viszonyítva 14 év alatt az apai olvasóvá nevelési szokása?

Igen, akkor az esti mesélésem ad hoc jellegű volt, most már tudatosan minden második nap mesélek.

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Életkorát: 43

Végzettségét: egyetem - közgazdász

Foglalkozását: szervezetfejlesztéssel foglalkozó saját vállalkozás

5. számú melléklet – Leszövegezett interjú 4.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Minden, de leginkább a kirándulás.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Régi mesék gyermekkoromból, pl. Futrinka utca

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

G. minden este.

Ön milyen gyakran mesél?

Egyáltalán nem.

Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?

Nekem nincs időm, sok a munkám. Nálunk be van osztva, kinek mi a dolga.

Olvasás alkalmi

Mikor, milyen körülmények között mesél leg többet gyermekének?

-(Előzőleg megválaszolta, „neki sok a dolga”.)

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

kb. 200

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

Kb. 100

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Biztos van. Padlásra is vittem, szerintem a Pók ember sorozat.

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

Nincs élményem.

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Hát a Három kismalacot elmeséltem egyszer.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos? (Mivel elmondása szerint nem mesél, nem tettem fel a kérdést.)

-

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedi gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb? (Mivel elmondása szerint nem mesél, nem tettem fel a kérdést.)

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének? (Mivel elmondása szerint nem mesél, nem tettem fel a kérdést.)

-

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában? (Mivel elmondása szerint nem mesél, nem tettem fel a kérdést.)

-

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték? (Mivel elmondása szerint nem mesél, nem tettem fel a kérdést.)

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse?

Szupernem és Pókember

Bontakozó irodalom fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?

Mert az élet dolgai vannak a mesében megírva. Megtudjuk mi a rossz, mi az igazságos.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

Nem lehet népszerűsíteni, aki otthonról nem ezt hozta nem fog mesélni. A 30 éves szülőknek már a szülei se meséltek.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Mintával, amit otthonról hoz. Pl. alkoholista szülő biztos nem mesél a gyermekének.

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Életkorát: 48

Végzettségét: szakmunkás Foglalkozását: régen hentes, most operátor

6. számú melléklet – Leszövegezett interjú 5.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Légózás.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Jó kikapcsolódás egész napos pörgés után. Régi mesék gyermekkoromból.

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

Minden nap.

Ön milyen gyakran mesél?

Kb. hetente egyszer, De nehéz meghatározni, mert általában ragaszkodik az anyja meséléséhez.

Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ? (Válaszolt előzőleg: „ragaszkodik az anyja meséléséhez.)

Olvasás alkalmai

Mikor, milyen körülmények között mesél legtöbbit gyermekének?

Leggyakrabban este, ágyban fekvve, de gyakori a mesélés ebéd utáni altatásnál is.

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

kb. 200

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

Kb. kétharmada, 150.

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Igen, Álomba ringató mesék, Szutyjejev mesék.

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

Édesanyám szokott nekem ebből mesélni.

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Álomba ringató mesékből és a Szutyjev meséiből már meséltem. Gyakran saját gondolataimat mondom el vagy régi, családi történeteket.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Igen, amikor nagyot kacag ahogy mesélem.

Meg az is élmény, hogy egyszer elaludtam a mesére, meg egyszer ő aludt el a mesémre, amúgy nem szokott elaludni mesén.

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedni gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

Disney könyvek: Dzsungel könyve, Aladin.

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

Többi Disney mese: Dumbo, Oroszlán király, 101 kiskutya, Mackó testvér. Meg olvastuk az Óriás körtét.

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

Mert mi is szeretjük őket. Régen meséket nézett rengeteget: Mancsörjárat, Sem a tűzoltó kutya, ezekről szoktattuk le a Disney mesék olvasásával.

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték?

Többi Disney mese.

-

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse?

Zordon. Dínók.

Bontakozó irodalom fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?

Fejleszti a kreativitást, a fantázia világát, vizuális élményeket ad. Segít sokoldalúvá válni. Nagy lesz a szókincse.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

Óvodában legyen napi szintű a mesélés. Legyen reggel és uzsonna környékén is: a gyerekek halljanak 1-2 történetet naponta.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Kötelezővé ezt nem lehet tenni. Mindenki maga dönti el.

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Életkorát: 38

Végzettségét: egyetem

Foglalkozását: ügyvéd

7. számú melléklet – Leszövegezett interjú 6.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Minden egyes perc, de leginkább a strandolás.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Bébi úr

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

Minden este.

Ön milyen gyakran mesél?

Változó, ha kéri egyből. Mikor kisebb volt csak anyát kérte, most már engem is. De hetente egyszer biztos.

Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?

Kevesebb munka. 13 órás munka mellett legtöbbször elalszom mire a gyermeknek kell mesélni.

Olvasás alkalmai

Mikor, milyen körülmények között mesél legtöbbit gyermekének?

Este, lefekvés előtt.

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

kb. 80

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

Kb. 35-40. Anya mindig továbbadja őket a munkahelyén.

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Nekem nincs, mert én kutyafüllű voltam. O-tól van: Aranyhaj, Aladin, Süsü

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz? ---

-

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Koponyányi monyók meséi, azokat mesélem.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Amikor elaludtam mesélés közben, a gyerek meg szól, hogy folytassam, én meg felriadva folytattam, ő meg szól, hogy nem jó helyen tartok.

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedi gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

Sirály, a király.

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

Rumcájsz, nagyon nehéz este olvasni.

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

Egyszerű, aranyos történetek. Nincsenek túlgondolva.

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték?

Tony Wolf meséi

-

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse?

Arany haj, Anna hercegnő.

Bontakozó irodalom fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelésben az óvodáskor fontosságát?

Mert most látjuk, hogy a táblagépes időszak elferdítette a gyermekek fejlődését. Most már látjuk hova vezetett az út. L-nak is van, először elvettem tőle 4 hónapra, most fél évre. Én a munkahelyemen látom hova vezet az út. Űl a kétéves az autó hátsó ülésén, nyomkodja a telefont, vagy a táblagépet, se anyja, se apja nem szól hozzá. Biztos nem jó a gyermekeknek a kapkodó kép, erős színek.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

A szülőknek kéne átmosni a fejét, hogy érezzék ennek a fontosságát.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Nem tudom. Mindenki üljön le és maga gondolja át-

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Életkorát: 46 Végzettségét: szakmunkásképző Foglalkozását: autómosó

8. számú melléklet – Leszövegezett interjú 7.

Bevezető kérdés:

Mi a kedvenc időtöltése gyermekével?

Elmegyünk kirándulni.

Mesélne nekem arról, hogy önnek milyen élmény jut eszébe a „mese” szóról?

Pókember mese, azt imádja-

Direkt kérdések:

Olvasási szokások, olvasás gyakorisága

Milyen gyakran mesélnek a családban gyermekének?

Sokszor, nem minden nap, de egy héten 5-ször biztos.

Ön milyen gyakran mesél?

Hetente kb. 3-szor. Nincs rögzített nap. Gyakran mondja „mesélj nekem erről, vagy arról”, és akkor én mesélek az adott témáról.

Milyen körülmények segítenék abban, hogy több időt töltsön meséléssel, történetmondással ?

Több szabadidő.

Olvasás alkalmi

Mikor, milyen körülmények között mesél legtöbbit gyermekének?

Inkább este.

Olvasási közeg – házi könyvtár – olvasási élmények:

Ha meg kellene becsülni a családi házi könyvtár nagyságát ezt kb. hány polcnyi könyvben határozná meg, vagy esetleg megközelítő darabszámot tud mondani?

kb. 200

Ebből Ön szerint hány polcnyi a mesekönyv?

Kb. 70-75. Kb. másfél polcnyi.

Van-e olyan mesekönyv mely még az ön gyermekkori éveiből maradt fent? Mi ez?

Olyan nincs. Inkább V.-nek maradt fenn. De van gyermekkorom meséje újra feldolgozva pl. Bambi, régi mondókás könyvek

Milyen élmény fűzi önt ehhez a könyvhöz?

- Nagyon szép volt a borítója, szép festett volt rajt a Bambi, fehér alapon.

Gyermekének milyen történeteket adott már át, mondott már el, melyek saját gyermekkorának is meseélményei?

Bambi történetei.

Mi a legkedvesebb élménye mely a gyermekével való meséléssel kapcsolatos?

Minden napra egy mese, amíg kicsi volt minden este meséltem ezt meséltem neki, legtöbbször úgy evett.

Olvasói menü, olvasói ízlés alakulása:

Jelenleg melyik könyvet olvassa, ha ideje engedi gyermekének, vagy melyik könyvből olvasott neki legutóbb?

Bing nyuszi könyve, meg van filmen és mesében is. Néha már kívülről mondja a történetet pl. bújócskázás a Bing nyuszi, (ezt el is kell játszani), szereti a Bing nyuszinak pisilni kell részt is. De sokszor nem könyvből olvasok, hanem kitalált történetet, a fiam mondja a témát pl. mesélj nekem erről, vagy arról.

Mondana példát ilyen példára?

Például nyaralás előtt az volt a kérése meséljek a halakról, amikkel találkozni fogunk ott, meg a süteményekről, azoknak a színéről.

Általában ezek a fejből mondott történetek a jövőbeli élmények előkészítését szolgálják?

Nem feltétlen. Van amikor az aznap történéseiről kell kitalálnom mesét.

Az említett könyvön kívül, milyen könyvekből olvasott fel az elmúlt évben gyermekének?

Boribon, mert ő is sátrat akart építeni, mint Boribon

Mit gondol miért ezek a könyvek a legkedveltebbek otthonában?

Mert füzi valamihez, hozzágondolja valamihez.

Milyen ismert szerzőtől tudna még könyvet említeni, melyek az esti mese részét képezték?

Füzesi Zsuzsa

Ki gyermeke kedvenc könyves mesehőse?

Pókember, Mancsörjárat, Szuperhős

Bontakozó irodalom fontossága:

Mit gondol miért tarja a szakirodalom korunkban egyre fontosabbnak az olvasóvá nevelést?

Fejlődés területén többet nyújt, mintha mesét nézne, a fantázia fejlődéséhez kell.

Ön szerint mit lehetne tenni azért, hogy hazánkban népszerűsítsük a mesélés fontosságát a 3-6 éves korosztályban?

Médián keresztül, reklámok szóljanak erről, gyermekekről szóló reklámok, akik olvasnak, így talán a gyermekek is többet olvasnának.

Kiegészítő kérdés: Kiknek szóljanak ezek a reklámok, kik legyenek ezeknek a reklámoknak a célközönségei? A gyerekek, rájuk kell hatni.

És Ön szerint miként lehetne növelni az édesapák felelősségérzetét gyermekük olvasóvá nevelésével kapcsolatban?

Ezt nem lehet növelni, ez adottság. Aki nem úgy nevelkedett, nem lehet rávenni. Akiben van belső késztetés, azt rá lehet venni.

Életkorra, végzettségre, foglalkozásra vonatkozó adatok:

Életkorát: 37

Végzettségét: érettségi

Foglalkozása: építési vállalkozó

A DIPLOMADOLLOZAT TARTALMI KIVONATA

Dolgozat címe: Olvasóvá nevelés óvodáskorban az apák szemszögéből – Egy kvalitatív kutatás segítségével

A dolgozatot készítő hallgató neve: Frigy Erna Ildikó

Szak, képzési szint és tagozat megnevezése: Neveléstudomány Mesterszak Olvasáspedagógia

Tanszék/Intézet (ahol a dolgozat készült) megnevezése: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Belső témavezető: Dr. Gombos Péter általános campusfőigazgató-helyettes, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campus

Kvalitatív vizsgálatra épülő diplomadolgozatom célkitűzése több, eddig számomra ismeretlen adat gyűjtése, elemzése volt az olvasóvá nevelés lehetőségeivel kapcsolatban az édesapák szemszögéből. Kíváncsi voltam adatközlési hajlandóságukra, gyermeküknek való olvasási szokásukra, az olvasás gyakoriságára, olvasási menüjükre, s tán még jobban a mindehhez fűződő érzelmi viszonyukra. A kutatás módszerül az interjút választottam, mivel az adatokon túl az információk mögött rejlő „miértekre”, okokra is kíváncsi voltam. A megkérdezett apukák gyermeküknek való olvasási szokása felülmulta az eddigi szakirodalmi adatok alapján elvárhatót, bár ezt az arányt magyarázhatja a felsőfokú végzettségű édesapák felülreprezentálása (7 édesapából 3-nak volt felsőfokú végzettsége). A megkérdezett édesapákból öt hetente legalább egyszer mesél gyermekének, egy kétnaponta, egy pedig – aki el se tudja képzelni estéjének lezárását enélkül – naponta. Célul tűztem ki továbbá, hogy kvantifikálható adatok esetén megpróbáljak pár összehasonlítást tenni és azokat elemezni a 2017-es és 2019-es reprezentatív vizsgálati eredményekkel, bár tudom, hogy módszer és az adatközlők számának különbsége alapján az így nyert adatok még tájékozási pontként sem kezelhetők. Olvasási alkalmak tekintetében sok hasonlóságot találtam az eddigi reprezentatív vizsgálatokkal, viszont az olvasási menü esetén a várható hasonlóságon kívül nagyon érdekes palettabővüléssel is találkoztam (pl. a Harry Potter olvasása óvodás gyermeknek). A vizsgálatom folytatási lehetőségeként ítélem meg a kvalitatív adatközlők elemszámának növelését, az ezzel járó adatváltoztatások elemzését, illetve, érdekes lenne kvantitatív eljárás alkalmazásával (kérdőív alkalmazásával) is „rámérni”

ezen vizsgálati eredményekre, bár ez esetben a válaszok objektivitása – anyukák „háttérinstruálási” műveletei miatt – már kérdés lenne a számomra. A könnyen objektivizálható és összehasonlítható adatoknál azonban jobban érdekelt és érdekel, hogy a ritka interjúalanyak számító édesapák miként vélekednek a bontakozó literáció fontosságáról, és a mögöttes affektív tényezők feltárásaként milyen emlékeik fűzik magához a gyermekével való olvasáshoz. Nagyon jó érzés volt már az interjúkészítés közben hallani és utána elemezni, hogy azok az édesapák is milyen fontosnak vélik a gyermekük olvasó közegben való felnevelését, akik önmaguk nem, vagy csak korlátozottan veszik ki ebből közvetlenül a részüket.

Az olvasó nemzedék fennmaradásának gondolatába vetett hitem erősödött e vizsgálat közben, s hiszek abban, ha az olvasóvá nevelés mint érték továbböröklődik generációkon keresztül, s ebben az édesapák is szerepet vállalnak, akkor nemcsak olvasó, hanem gondolkodni tudó gyermekeket is nevelünk. Fontos, hogy ebben mindenki a maga szerepkörében támogató közeg legyen, s akkor talán a Máté-effektus metaforája – „Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól még amije van is, elveszik” (Mt 25.29) – kevesebb gyermekre, családra lesz igaz.

NYILATKOZAT

Alulírott **Frigy Erna Ildikó** a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus Neveléstudományi Mester szakos nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. április 24.

Frigy Erna Ildikó
Hallgató

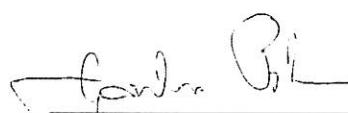
NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023. év április hó 25. nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni